

PRIRUČNIK

ZA AKREDITIRANE PROMATRAČE

IZBORA U BiH

Sarajevo, 2013. godine

DOPUNA PRIRUČNIKA ZA AKREDITIRANE PROMATRAČE IZBORA U BIH

Od izdavanja Priručnika za akreditirane promatrače izbora u BiH (u daljnjem tekstu: Priručnik), usvojene su i objavljene Izmjene i dopune Izbornog zakona Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 18/13 i 7/14), Zakon o Izmjenama i dopuni Izbornog zakona Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ broj 109/12), te su doneseni i objavljeni novi podzakonski akti za provedbu izbora u Bosni i Hercegovini.

U cilju održavanja ažurnosti i cjelovitosti Priručnika, u daljnjem tekstu navodimo pregled osnovnih izmjena relevantnih odredaba u priručniku od njegova izdavanja.

Na stranici 9. Priručnika, u Potpoglavlju 1.2 - Međunarodni promatrači, u odjeljku 1. izmijenjen je propisani rok za podnošenje zahtjeva za promatranje za međunarodne promatrače, i to na 7 dana prije dana održavanja izbora, a iznimno 1 dan prije dana održavanja izbora. **(Članak 8. stavak (4) Naputka o uvjetima i procedurama za akreditiranje izbornih promatrača u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Naputak).**

Na stranici 10. Priručnika, Potpoglavlje 1.4 - Promatrači udruga, u odjeljku 1. izmijenjena je definicija udruge, te ista označava udrugu ili fondaciju osnovanu sukladno zakonu o udrugama i fondacijama. **(Članak 2. točka b) Naputka).**

Na stranici 12. Priručnika, Potpoglavlje 2.1 - Izborni sustav Bosne i Hercegovine, u posljednjem odjeljku izmijenjena je obvezna zastupljenost manje zastupljenog spola na kandidacijskim listama i ista iznosi 40 %. **(Članak 4.19 Izbornog zakona BiH).**

Na stranici 13. Priručnika, u tabelarnom prikazu Tabela 1. Prikaz načina izbora i broja članova tijela vlasti u BiH, broj izbornih jedinica za Narodnu skupštinu RS-a izmijenjen je sa 6 na 9 višečlanih izbornih jedinica, dok su Rješenjem Ustavnog suda BiH („Službeni glasnik BiH“ broj 15/12) odredbe članka 19. stavak (2) do (8) Izbornog zakona BiH koje se odnose na izborne jedinice Grada Mostara, prestale važiti.

Nadalje, u Poglavlju 3. Priručnika - Zakonski i podzakonski akti, na stranicama 19. i 20. izmijenjeni su podzakonski akti za provedbu izbora u BiH.

Pregled donesenih podzakonskih akata:

1. Pravilnik o vođenju i uporabi Središnjeg biračkog popisa;
2. Pravilnik o načinu provedbe izbora u Bosni i Hercegovini;
3. Pravilnik o načinu provjere potpisa potpore i obrasci za ovjeru političkih subjekata za sudjelovanje na neposrednim izborima u Bosni i Hercegovini;
4. Naputak o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta;
5. Naputak o utvrđivanju kvalifikacija i postupku imenovanja članova biračkih odbora;

6. Naputak o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim izbornim povjerenstvima;
7. Naputak o uvjetima i procedurama za akreditiranje izbornih promatrača u Bosni i Hercegovini;
8. Naputak o izgledu i načinu ispunjavanja obrazaca izjave o imovinskom stanju;
9. Naputak o prestanku i dodjeli mandata;
10. Odluka o visini pristojbe za ovjeru za sudjelovanje na Općim izborima 2014. godine.

(Objavljeni u „Službenom glasniku BiH“ broj 37/14)

1. Pravilnik o organizaciji rada i utvrđivanju rezultata glasovanja u Glavnom centru za brojanje za Opće izbore 2014. godine;
2. Naputak o postupku provedbe posrednih izbora za tijela vlasti u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine;
3. Naputak o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opće izbore u Bosni i Hercegovini;
4. Odluka o raspisivanju i održavanju Općih izbora u Bosni i Hercegovini 2014. godine;
5. Odluka o visini naknade za rad članova izbornog povjerenstva osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini (prečišćeni tekst);
6. Odluka o diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine u inozemstvu, u kojima se planira organiziranje glasovanja za Opće izbore u Bosni i Hercegovini 2014. godine;

(Objavljeni u „Službenom glasniku BiH“ broj 38/14)

Na stranici 23. Priručnika, u fusnoti 2 - Udruga i fusnoti 3 - Međunarodni promatrač, definicije su izmijenjene i glase:

- Udruga označava udruhu ili fondaciju osnovane sukladno zakonima o udrugama i fondacijama,
- Međunarodni promatrač označava predstavnika međunarodne vladine i međunarodne nevladine organizacije, predstavnika strane vlade i izborne dužnosnike.

(Član 2. točka b) i c) Naputka).

U Potpoglavlju 4.2 - Zahtjev za akreditiranje promatrača političkih subjekata, na stranici 24. Priručnika, u odjeljku 1, naprijed navedenim Naputkom ukinuta je obveza akreditiranog promatrača da na zahtjev tijela za provedbu izbora predoči obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja.

Na istoj stranici, u odjeljku 6. koji se odnosi na obveze izbornog povjerenstva vezano za rad mobilnog tima, iste su dodatno razrađene. **(Članak 13. Naputka).**

Na stranici 25. Priručnika, Potpoglavlje 4.3 - Zahtjev za akreditiranje udruga, u odjeljku 4. obveza predstavnika udruga da dostavi potpisani obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja prigodom preuzimanja akreditacije je izmijenjena, na način da se obrazac izjave dostavlja prigodom podnošenja zahtjeva za akreditiranje. **(Članak 4. stavak 3. točka c) Naputka).**

U Potpoglavlju 4.5 - Zahtjev za akreditiranje promatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine, poseban obrazac zahtjeva za akreditiranje promatrača u diplomatsko-konzularnom predstavništvu BiH (u daljnjem tekstu: DKP BiH), na stranici 26. je objedinjen sa obrascima zahtjeva za političke stranke, udruge i međunarodne promatrače, koji uključuju rubriku promatranje izbora u DKP-u BiH.

U Potpoglavlju 4.6 - Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije, na stranici 26. Priručnika, razlozi odbijanja ili odbacivanja zahtjeva za akreditiranje promatrača prošireni su dodatnim razlozima koji glase:

- ako je poništena ovjera političkog subjekta i
- ako promatrač ne ispunjava uvjete za akreditiranje.

(Članak 9. stavak (6) točka a) i b) Naputka)

Na stranici 27. Priručnika, Potpoglavlje 4.8 - Pravila ponašanja i rada, izjavu navedenu u odjeljku 1. akreditirani promatrač potpisuje prigodom podnošenja zahtjeva.

Na istoj stranici u odjeljku 3, u kojem se navodi šta je potrebno da pripremi akreditirani promatrač u cilju olakšanja postupka promatranja, obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti promatrač nije dužan nositi sa sobom.

U Potpoglavlju 5.4 - Otvaranje biračkog mjesta, stranica 28. Priručnika, u stavci 2. navedena Izjava i Kodeks ponašanja iz Obrasca Z3 Zapisnika o radu biračkog odbora, nije više sastavni dio navedenog Zapisnika.

Na stranici 29. Priručnika, u stavci 2. Obrazac Z4 Zapisnika, podatak o vremenu otvaranja biračkog mjesta evidentira se u Z3 obrazac.

U Potpoglavlju 5.7 - Postupak brojanja na biračkom mjestu, na stranici 30 Priručnika, stavka 1. Pakiranje neiskorištenih glasačkih listića vrši se u prozirnu vreću, a ne sivu vreću.
(Pravilnik o načinu provedbe izbora u Bosni i Hercegovini).

Na stranici 32. Priručnika, odjeljak 1. i fusnota 4. na istoj stranici, oznaka Obrasca Z8 u Zapisniku o radu biračkog odbora je promijenjena u oznaku Obrazac Z7.

(Pravilnik o načinu provedbe izbora u Bosni i Hercegovini).

U poglavlju 6. Priručnika – Primjedbe, zapažanja i sugestije promatrača u svezi s izbornim postupkom, u odjeljku 2. i 3. oznaka Obrasca Z7 je izmijenjena u oznaku Obrazac Z6.

(Pravilnik o načinu provedbe izbora u Bosni i Hercegovini).

Naprijed navedenim Naputkom o uvjetima i procedurama za akreditiranje izbornih promatrača u BiH, na stranicama 50-53. Priručnika, izvršene su sljedeće izmjene obrazaca:

Obrazac Zahtjeva za akreditiranje predstavnika političkih subjekata na stranici 50. Priručnika, lista predloženih promatrača izdvojena je kao zaseban obrazac koji se dostavlja uz zahtjev.

Na stranici 51. Priručnika, Obrazac Zahtjeva za akreditiranje udruga dopunjen je rubrikom F) Rada u diplomatsko-konzularnim predstavništvima, te rubrikom za navođenje razloga zbog kojih se želi promatrati izborni proces.

Obrazac zahtjeva za akreditiranje međunarodnih promatrača na stranici 52. Priručnika, dopunjen je rubrikama F) Rada u diplomatsko-konzularnim predstavništvima i tekstom: „Svojim potpisom potvrđujem da međunarodna organizacija pod navedenim nazivom ne obavlja bilo kakvu aktivnost u ime političkog subjekta i da će se pridržavati odredbi Izbornog zakona BiH“.

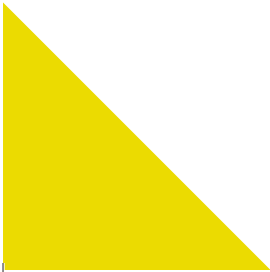
Zaseban obrazac Zahtjeva za akreditiranje promatrača u DKP-u BiH na stranici 53. Priručnika je stavljen izvan snage.

Irena Hadžiabdić, Branko Petrić i Stjepan Mikić

**PRIRUČNIK
ZA AKREDITIRANE PROMATRAČE IZBORA U BiH**

Sarajevo, 2013. godine

PRIRUČNIK ZA AKREDITIRANE PROMATRAČE IZBORA U BiH

Izdavač:

Središnje izborno povjerenstvo Bosne i Hercegovine,
Danijela Ozme br.7, 71000 Sarajevo,
telefon: 033/251-300, faks: 033/251-329,
e-mail: info@izbori.ba, web stranica: www.izbori.ba.

Za izdavača:

Branko Petrić, predsjednik Središnjeg izbornog povjerenstva Bosne i Hercegovine

Autori:

Irena Hadžiabdić, Branko Petrić i Stjepan Mikić

Lektura:

Udruženje izbornih dužnosnika u BiH

Tehnička priprema:

Ermin Kos

Grafička obrada i DTP:

MGraf

Tisak:

Grafika Šaran

Za tisak:

Grafika Šaran

Naklada:

2000 kom.

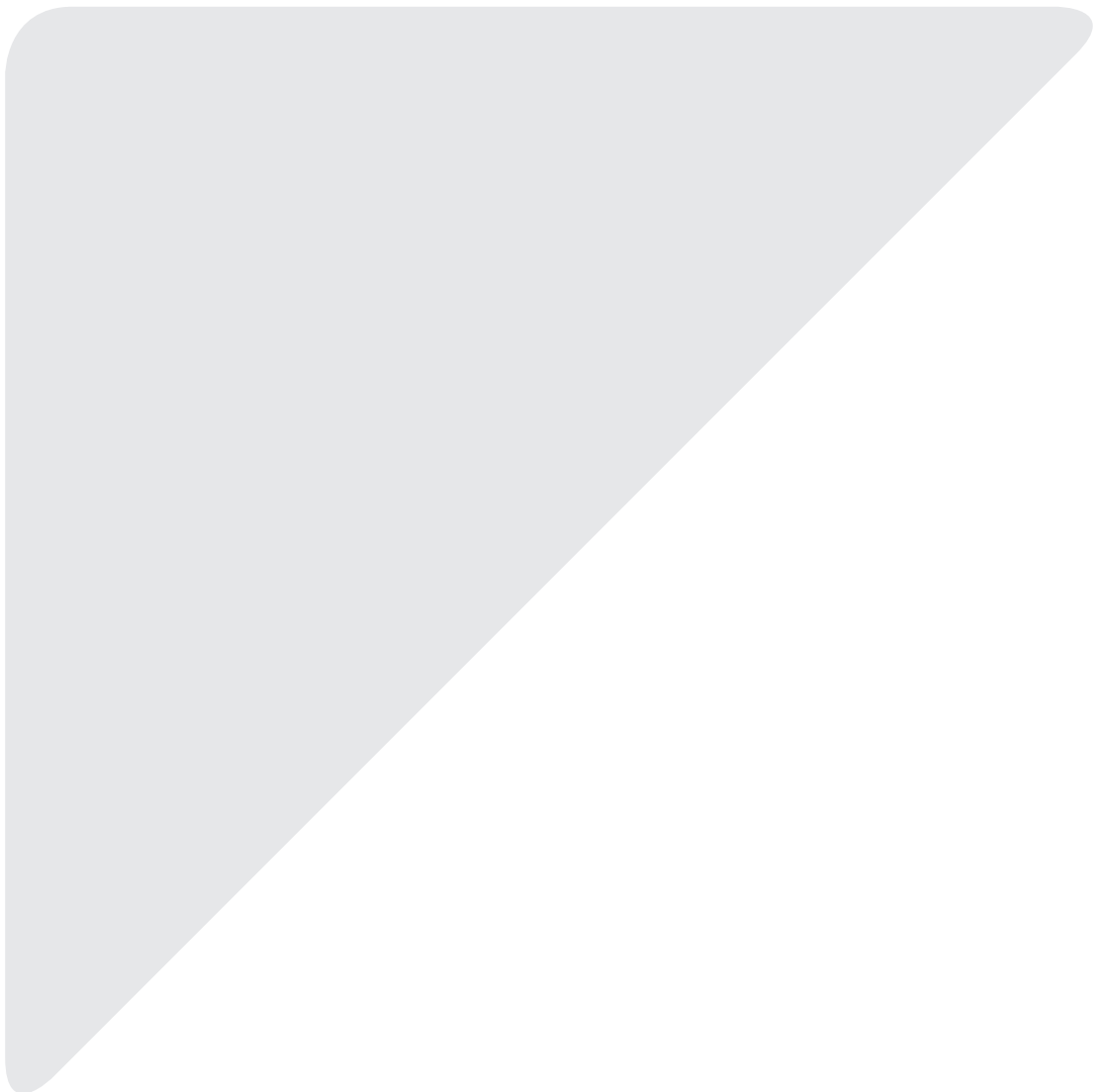
Priručnik je sastavljen uz novčanu potporu Vijeća Europe. Stavovi izraženi u njemu ni na koji način ne održavaju službeni stav Vijeća Europe.

KAZALO

POGLAVLJE I – IZBORNI PROMATRAČI I IZBORNI POSTUPAK U BiH.....	7
1. Tko su izborni promatrači.....	9
1.1. Odredbe članka 17.1 Izbornog zakona BiH.....	9
1.2. Međunarodni promatrači.....	9
1.3. Promatrači političkih subjekata.....	10
1.4. Promatrači udruga.....	10
2. Upoznavanje s izbornim postupkom (temeljnim značajkama izbornog postupka u BiH).....	11
2.1. Izborni sustav Bosne i Hercegovine	11
2.2. Izborna administracija.....	13
2.3. Središnji birački popis i upis birača u SBP.....	15
2.4. Provedba izbora i utvrđivanje izbornih rezultata.....	17
2.5. Zaštita izbornog prava.....	18
3. Zakonski i podzakonski akti	19
3.1. Izorno zakonodavstvo na razini države, entiteta i Brčko distrikta BiH.....	19
3.2. Pravilnici, upute, naputci.....	20
POGLAVLJE II – PRAVA I DUŽNOSTI IZBORNIH PROMATRAČA.....	21
4. Akreditiranje i edukacija	23
4.1. Zahtjevi za akreditiranje	23
4.2. Zahtjev za akreditiranje promatrača političkih subjekata	23
4.3. Zahtjevi za akreditiranje udruga	24
4.4. Zahtjev za akreditiranje međunarodnih promatrača	25
4.5. Zahtjev za akreditiranje promatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine	26
4.6. Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije.....	26
4.7. Edukacija izbornih promatrača	26
4.8. Pravila ponašanja i rada	27
5. Posjet biračkim mjestima, izbornim povjerenstvima i centrima za prebrojavanje glasova.....	27
5.1. Dolazak na biračko mjesto, u izorno povjerenstvo ili centar za prebrojavanje glasova.....	27
5.2. Postupak pristupa promatranju izborne aktivnosti.....	27
5.3. Početak rada na biračkom mjestu	28
5.4. Otvaranje biračkog mjesta	28
5.5. Procedura glasovanja	29
5.6. Zatvaranje biračkog mjesta	30
5.7. Postupak brojanja na biračkom mjestu	30
5.8. Ometanje procesa izborne aktivnosti i udaljavanje promatrača	31
6. Primjedbe, zapažanja i sugestije promatrača u vezi s izbornim postupkom.....	32
6.1. Način unošenja primjedbi, zapažanja i sugestija promatrača	32
POGLAVLJE III – MEĐUNARODNI STANDARDI ZA PROVOĐENJE DEMOKRATSKIH IZBORA	33
7. Međunarodni pravni instrumenti i standardi na području izbora.....	35
8. Međunarodni demokratski standardi za provođenje demokratskih izbora u Bosni i Hercegovini	38
POGLAVLJE IV – ISKUSTVA S PROMATRANJA IZBORA (LOKALNI IZBORI 2012)	41
9. Iskustva i pokazatelji s lokalnih izbora 2012.	43
10. Oduzimanje svojstva promatrača i poništenje akreditacije.....	45
11. a) Primjer ispravno podnijetog zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasova	46
11. b) Odluka za ponovno prebrojavanje Središnjeg izbornog povjerenstva BiH.....	46
POGLAVLJE V – PRILOZI.....	47
Izborni ciklus	49
Zahtjev za akreditiranje predstavnika političkih subjekata.....	50
Zahtjev za akreditiranje udruga građana.....	51
Zahtjev za akreditiranje međunarodnih promatrača	52
Zahtjev za akreditiranje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH	53
Kodeks za promatranje izbora	54
Obrazac izvještaja promatrača – Primjer	55
Shema biračkog mjesta	58

Poštovani,

Pred vama je priručnik za akreditirane izborne promatrače u kojem su sadržane informacije o izbornom postupku u Bosni i Hercegovini, pravima i dužnostima promatrača, međunarodnim standardima o izborima i iskustvima sa promatranja izbora.

Cilj ovog priručnika je da na sažet i pristupačan način omogući akreditiranim promatračima kvalitetno i stručno vršenje aktivnosti promatranja izbornog postupka.

Promatranje izbora predstavlja izraz zabrinutosti međunarodne zajednice i domaće javnosti u svrhe postizanje demokratskih izbora i dio je praćenja poštivanja ljudskih prava i vladavine prava, te se mora provoditi temeljem najviših standarda nepristranosti, uz poštivanje suvereniteta i međunarodnih ljudskih prava, poštivanje zakona zemlje domaćina i njihovih izbornih autoriteta. Pri tom promatrači moraju održavati profesionalizam te surađivati s drugim izbornim promatračima.

Prilikom procjene izbornog postupka, organizacije za promatranje izbora većinom se pozivaju na međunarodne i lokalne standarde za demokratske izbore kao temelj za njihovu procjenu. Ovaj stav često se definira kao prepoznati set onih međunarodnih standarda koji su dostupni u pisanom obliku, a koji su nastali pod okriljem UN-a, OEES-a, Vijeća Europe i drugih međunarodnih organizacija.

U posljednja dva stoljeća razvoj ljudskih prava i temeljnih sloboda doživio je veliki napredak. Ideja ljudskih prava postupno je postala zajednička velikom dijelu suvremenog svijeta. Vremenom su precizirani dokumenti koji sadrže opća načela o izborima i ljudskim pravima. Njihovi stavovi proizvod su potvrđenih načela iz brojnih međunarodnih dokumenata, koje je ratificirala većina država u svijetu i iskustava dobre izborne prakse u mnogim državama.

Danas brojni nadzorni mehanizmi sužavaju suverenitet država u pogledu poštivanja ljudskih prava. Uspostavljaju se standardi jamstva i zaštite prava čovjeka na međunarodnoj i lokalnoj razini. Pravo građana da glasuju i da ih se izabere na periodičnim, pravim demokratskim izborima predstavlja međunarodno priznato ljudsko pravo. Postizanje pravih demokratskih izbora stoga je postalo pitanje koje zabrinjava međunarodne organizacije, ali i lokalne institucije.

Uloga međunarodnih organizacija u praćenju izbora i određivanju minimalnih standarda kako bi se izbori smatrali istinski demokratskim, započela je aktivnostima Ujedinjenih naroda, a za Europu su od posebnog značaja dokumenti i odluke usvojeni u okviru Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OEES), Vijeća Europe, Europskog suda za ljudska prava, Europske unije itd.

Kako biste kao akreditirani promatrači izvršavali svoju dužnost na profesionalan način, koristit će vam šire poznavanje nadležnosti različitih tijela koja sudjeluju u izbornom postupku, što ćete pronaći u ovom Priručniku koji je namijenjen korištenju u više izbornih ciklusa.

Zahvaljujemo na vašem sudjelovanju koje će doprinijeti provedbi korektnih izbora, transparentnosti procesa i jačanju povjerenja u demokratski razvoj bosanskohercegovačkog društva.

**Predsjednik
Branko Petrić**

POGLAVLJE I
IZBORNI PROMATRAČI I
IZBORNI POSTUPAK U BiH

1. Tko su izborni promatrači

1.1. Odredbe članka 17.1 Izbornog zakona BiH

Prema navedenom članku Izbornog zakona BiH, izborne promatrače svih izbornih aktivnosti čine predstavnici međunarodnih promatrača, udruga građana, političkih stranaka, koalicija, listi nezavisnih kandidata i nezavisnih kandidata; naravno, pod uvjetom da se prethodno akreditiraju sukladno Izbornom zakonu BiH. O samom postupku akreditiranja izbornih promatrača bit će više riječi u drugom poglavlju. Za sada je potrebno napomenuti da za vrijeme promatranja izbornih aktivnosti promatrač obvezno nosi službenu akreditaciju. Posebno treba istaknuti da promatrači ne smiju nositi bilo kakva obilježja ili ambleme, odnosno oznake koje ih povezuju s određenom političkom strankom, koalicijom, listom nezavisnih kandidata ili nezavisnim kandidatom.

Također, važno je navesti da promatrač ne može biti osoba:

- ❖ koju je predložio politički subjekt koji nije ovlašten sudjelovati na izborima;
- ❖ koja je kandidat na predstojećim izborima;
- ❖ čija je kandidatura na predstojećim izborima odbijena ili je njeno ime naknadno skinuto s liste kandidata;
- ❖ kojoj je Središnje izborno povjerenstvo BiH izreklo kaznu zabrane rada u biračkome odboru, Središnjem biračkom popisu ili izbornom povjerenstvu;
- ❖ koja je član biračkog odbora;
- ❖ koja je u izvršnoj ili zakonodavnoj vlasti u izornoj jedinici razine za koju se bira.

Središnje izborno povjerenstvo donosi propise za međunarodne promatrače, kojima se utvrđuju kriteriji za njihovo akreditiranje.

1.2. Međunarodni promatrači

Središnje izborno povjerenstvo BiH jedino ima pravo akreditirati i izdati akreditaciju predstavnicima međunarodnih promatrača za bilo koju izbornu aktivnost koju su naznačili u svom zahtjevu za akreditiranje. Inače, predstavnici međunarodnih promatrača podnose zahtjev za promatranje izbora u Bosni i Hercegovini Središnjem izbornom povjerenstvu BiH najkasnije do dana uoči održavanja izbora.

Međunarodni promatrači imaju vrlo značajnu ulogu u odvijanju izbornog postupka, posebno kad su u pitanju moguće primjedbe na uočena kršenja tijekom odvijanja izbornog postupka, kao i kod davanja ocjena o provedenim izbornim aktivnostima, odnosno davanja određenih prijedloga i sugestija kojima bi se unaprijedio izborni postupak koji su netom promatrali. Stoga, Središnje izborno povjerenstvo BiH posebnu pozornost posvećuje neodgodivom razmatranju zahtjeva predstavnika međunarodnih promatrača za akreditiranjem. Međunarodni promatrači preuzimaju akreditacije u sjedištu Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, ul. Danijela Ozme br.7 u Sarajevu. Međunarodni promatrači mogu imati neograničen broj akreditiranih promatrača te ih na jednom biračkom mjestu može istodobno biti neograničen broj, uz prilagodbu uvjetima izborne aktivnosti koju promatraju. Ukoliko smatraju nužnim, međunarodni promatrači mogu na svako mjesto koje promatraju dovesti i prevoditelja.

1.3. Promatrači političkih subjekata

Da ne bismo zbunjivali izborne promatrače, potrebno je razjasniti što označava pojam „politički subjekt“. Prema članku 1.1a Izbornog zakona BiH, politički subjekt označava ili podrazumijeva političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata, ovlaštene za sudjelovanje na izborima sukladno Izbornom zakonu BiH. Ako predstavnici političkih subjekata žele promatrati izborne aktivnosti iz okvira rada Središnjeg izbornog povjerenstva ili Glavnog centra za prebrojavanje, tada podnose zahtjev za akreditiranje promatrača Središnjem izbornom povjerenstvu. Središnje izborni povjerenstvo utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za akreditiranje promatrača, kao i rok za rješavanje navedenih zahtjeva. Uz zahtjev za akreditiranje promatrača, podnositelj zahtjeva dužan je priložiti vlastoručno potpisani obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja za svakog promatrača koji se nalazi na popisu predloženih promatrača za akreditiranje.

Broj promatrača koji politički subjekt može akreditirati je neograničen, pri čemu samo jedan promatrač pojedinog političkog subjekta može biti na jednom biračkom mjestu u isto vrijeme.

Politički subjekti mogu predložiti, odnosno imati svoje promatrače samo u osnovnim izbornim jedinicama za koja imaju ovlaštenje za predstojeće izbore, kao i za promatrače u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine.

Nadalje, politički subjekti mogu promatrati, tj. imati promatrače i na biračkim mjestima za glasovanje u odsutnosti, uz prethodno pribavljenu informaciju o lokacijama biračkih mjesta određenih za glasovanje u odsutnosti.

Izborni promatrači mogu na zahtjev promatrati i rad mobilnih timova, uz obvezno dostavljanje rasporeda rada i posjeta mobilnih timova, koju im dostavlja izborni povjerenstvo.

10

1.4. Promatrači udruga

Kao prvo, potrebno je pojasniti što označava pojam „udruga“. Prema Izbornom zakonu BiH, a u kontekstu promatranja izbora i izbornih aktivnosti, udruga označava predstavnika ili predstavnike nevladine organizacije. Oni svoje zahtjeve za akreditiranje u status promatrača podnose Središnjem izbornom povjerenstvu BiH, do roka koji utvrđuje Središnje izborni povjerenstvo BiH. U zahtjevu za akreditiranje udruge treba navesti koje izborne aktivnosti želi promatrati, u kojim izbornim jedinicama, broj promatrača, kao i druge kontakt podatke (adresa, broj telefona, faksa, e-adresa).

Također smatramo važnim napomenuti da predstavnik niti jedne udruge ne može biti akreditiran za promatranje izbora ako je ta udruga utemeljena ili je sponzorira politički subjekt, odnosno ako je uključena u bilo kakve aktivnosti u ime ovlaštenih političkih subjekata.

Predstavnik udruge potpisuje izjavu na zahtjevu za akreditaciju da udruga koje ga predlaže nije utemeljena niti je sponzorira politički subjekt, što je sukladno članku 17.4 Izbornog zakona BiH.

2. Upoznavanje s izbornim postupkom (temeljnim značajkama izbornog postupka u BiH)

2.1. Izborni sustav Bosne i Hercegovine

Ustavno-pravni ustroj jedne demokratske države određuje, između ostalog, i njen model izbornog sustava. Složenost izbornog sustava svake demokratske države u tijesnoj je vezi sa složenošću njenog ustavno-pravnog poretka. Pojednostavljeno rečeno, izborni sustav jedne države predstavlja osnovnu polugu za uspostavu političkog sustava čija provedba i primjena ima izravan utjecaj na uspostavu demokratskih odnosa u toj državi i društvu.

Što je u biti izborni sustav? Ukratko, pod pojmom izbornog sustava podrazumijeva se institucionalni modus unutar kojeg birači izražavaju svoje političke preferencije putem glasovanja i unutar kojeg se glasovi birača pretvaraju u mandate.

Izborni sustav Bosne i Hercegovine, važno je znati, države sastavljene od dva entiteta i jednog distrikta, zasniva se na Aneksu III. (Sporazum o izborima) i Aneksu IV. (Ustav Bosne i Hercegovine) Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, te Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine. U razdoblju od 1996. do 2000. godine, nadležnost za provedbu izbora u Bosni i Hercegovini imale su međunarodne organizacije, u prvom redu OEES, koje su u ovom razdoblju organizirale i provodile izbore na temelju tzv. Izbornih pravila i propisa i putem Privremenog izbornog povjerenstva. Izborni zakon Bosne i Hercegovine, donijet 2001. godine, uvjetovao je uspostavu stalnog Izbornog povjerenstva Bosne i Hercegovine nadležnog za njegovu provedbu, a time i za organizaciju i provedbu svih narednih izbora u BiH. Izmjenama i dopunama Izbornog zakona BiH 2006. godine dolazi do prijenosa ovlasti za provedbu izbora s međunarodnih organizacija (OEES-a) na lokalna tijela, odnosno na Središnje izorno povjerenstvo BiH, kako se od tada naziva državna institucija nadležna za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini. Od 2002. godine, Središnje izorno povjerenstvo Bosne i Hercegovine u potpunosti je organiziralo i provelo šest (6) izbornih ciklusa: tri (3) izborna ciklusa (2002., 2006. i 2010.) provedena su za tijela na razini države, entiteta i kantona, a tri (3) izborna ciklusa (2004., 2008. i 2012.) za državna tijela na lokalnoj razini, uključujući i Skupštinu Brčko Distrikta BiH. Također, zbog smrti predsjednika Republike Srpske 2007. godine, provedeni su i prijevremeni izbori za predsjednika Republike u ovom entitetu.

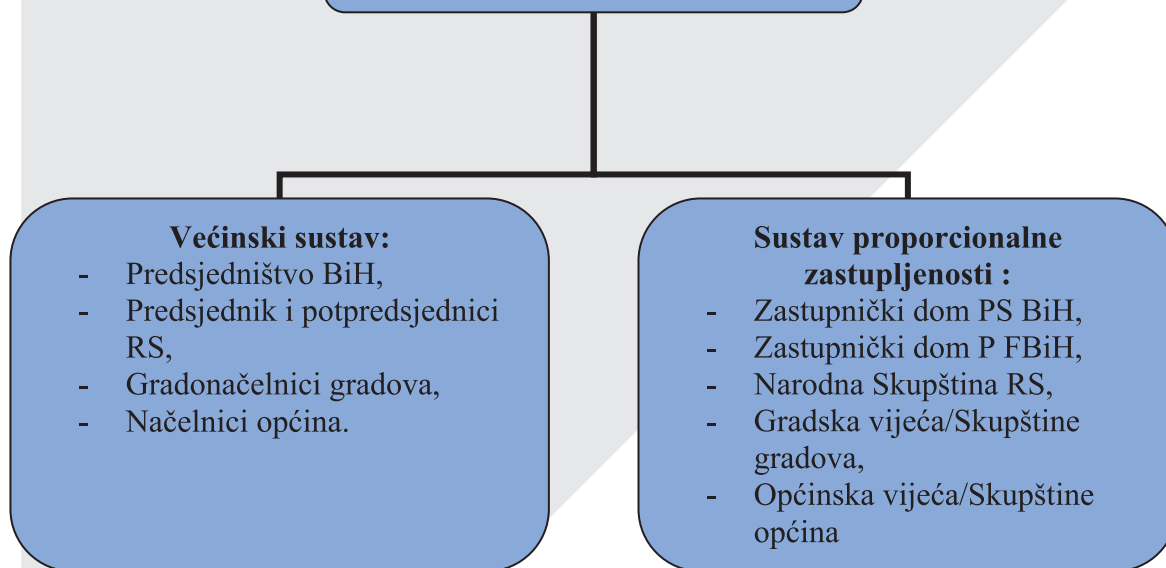
Uvažavajući Ustav Bosne i Hercegovine, Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine uspostavljen je izborni sustav Bosne i Hercegovine sukladno kojem izbor tijela vlasti može biti neposredan (izbor od strane birača, neposrednim tajnim glasovanjem) i posredan (izbor od strane članova već izabranog tijela vlasti).

Sa stajališta vrste izbornog sustava propisanih zakonom, u Bosni i Hercegovini primjenjuju se dva (2) sustava i to:

- ❖ većinski sustav ili sustav proste većine; i
- ❖ sustav proporcionalne zastupljenosti.

Izborni sustav Bosne i Hercegovine

Shema 1. Prikaz izbornog sustava Bosne i Hercegovine

12

Za većinski sustav karakteristično je da pobjednik osvaja sve, a isti se primjenjuje pri izboru članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, predsjednika Republike Srpske, gradonačelnike i načelnike općina, kao i za izbor predstavnika nacionalnih manjina. Sustav proporcionalne zastupljenosti primjenjuje se kod izbora Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, Zastupničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, Narodne skupštine Republike Srpske, kantonalnih skupština, skupštine Brčko Distrikta, gradskih vijeća/skupština gradova i općinskih vijeća/skupština općina.

Kod primjene sustava proporcionalne zastupljenosti primjenjuje se Sainte-Lagueova metoda za preračun glasova u mandate, dijeljenjem ukupnog broja osvojenih glasova s neparnim brojevima 1, 3, 5, 7, 9 itd.

Kako bi politički subjekti sudjelovali u raspodjeli mandata, moraju prijeći izborni prag od 3%, odnosno moraju osvojiti više od 3% ukupnog broja važećih glasova u izornoj jedinici u kojoj se kandidiraju za određenu razinu vlasti.

Značajno obilježje izbornog sustava u Bosni i Hercegovini predstavlja postojanje, odnosno dodjela tzv. kompenzacijskih mandata i to onim političkim subjektima koji nisu osvojili niti jedan mandat ili su osvojili nerazmjern broj redovnih mandata u odnosu na postignute izborne rezultate, a koji su prešli zakonom utvrđeni izborni prag od 3% u zbroju rezultata u svim višečlanim izbornim jedinicama. Kompenzacijski mandati se dodjeljuju samo za popunu ukupnog utvrđenog broja mandatnih, odnosno zastupničkih mjesta u Zastupničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Zastupničkom domu Parlamenta Federacije BiH i Narodnoj skupštini Republike Srpske.

Posebno obilježje izbornog sustava u Bosni i Hercegovini predstavljaju otvorene liste kandidata, pri čemu postoji zakonska obveza za političke subjekte da liste koje kandidiraju moraju sadržavati najmanje 1/3 manje zastupljenog spola, sukladno sljedećem utvrđenom pravilu: od prva dva kandidata jedan je predstavnik manje zastupljenog spola, među prvih 5 kandidata najmanje 2 su manje zastupljenog spola, između 7 kandidata 3 su kandidata manje zastupljenog spola itd.

Mandat u izbornom sustavu Bosne i Hercegovine ima obilježje slobodnog mandata, pri čemu ulaskom u parlament zastupnik ne predstavlja samo posebne interese političkog subjekta koji ga je kandidirao, već postaje odgovoran vlastitoj savjesti te time postaje zastupnik općeg dobra. Ovakva postavka je utemeljena odredbom Izbornog zakona Bosne i Hercegovine u kojoj izrijekom stoji da mandat pripada izabranom nosiocu mandata. Naravno, vrlo često se događa, kao i u mnogim državama, da se ova zakonska norma relativizira i omeđuje „stranačkom prisilom“ ili tzv. discipliniranjem pri glasanju u zakonodavnom tijelu.

Tijelo	Način izbora	Broj članova	Izborni sustav	Broj izbornih jedinica
Predsjedništvo BiH	Neposredno	3	Većinski sustav	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH	Neposredno	42	Sustav proporcionalne zastupljenosti	8 višočlanih izbornih jedinica (5 iz FBiH i 3 iz RS)
Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH	Posredno (Dom naroda P FBiH 10 članova i NS RS 5 članova)	15	Sustav proporcionalne zastupljenosti	2 izborne jedinice (FBiH i RS)
Predsjednik FBiH	Posredno (u PFBiH)	1 (2 potpredsjednika)	Većinski sustav	1 izborna jedinica
Predsjednik RS	Neposredno	1 (2 potpredsjednika)	Većinski sustav	1 izborna jedinica
Predstavnički dom Parlamenta FBiH	Neposredno	98	Sustav proporcionalne zastupljenosti	12 višočlanih izbornih jedinica
Dom naroda Parlamenta FBiH	Posredno (u 10 Kantona)	58	Sustav proporcionalne zastupljenosti	10 izbornih jedinica
Narodna skupština RS	Neposredno	83	Sustav proporcionalne zastupljenosti	6 višočlanih izbornih jedinica
Vijeće naroda RS	Posredno (u NS RS)	28	Sustav proporcionalne zastupljenosti	1 izborna jedinica
Kantoni	Neposredno	21-35	Sustav proporcionalne zastupljenosti	Svaki kanton-1 izborna jedinica
Gradonačelnik	Posredno/neposredno	8	Većinski sustav	Svaki grad-1 izborna jedinica
Načelnik	Neposredno	139	Većinski sustav	Svaka općina-1 izborna jedinica
Općinska vijeća/ skupštine općina/ skupštine grada	Neposredno	11-35	Sustav proporcionalne zastupljenosti	Svaka općina-1 izborna jedinica, osim Grada Mostara-7 izbornih jedinica

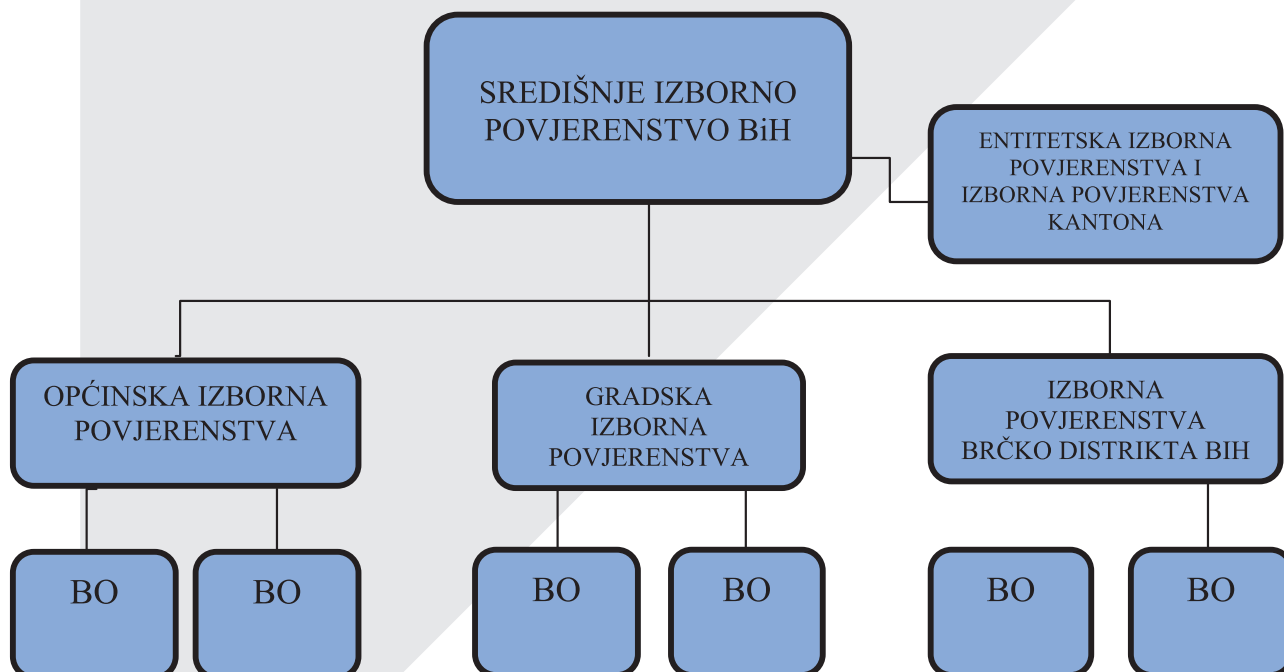
Tablica 1. Prikaz načina izbora i broja članova tijela vlasti u BiH

2.2. Izborna administracija

Izbornu administraciju u Bosni i Hercegovini čine izborna povjerenstva i birački odbori. Izborna povjerenstva su: Središnje izborna povjerenstvo Bosne i Hercegovine, općinska izborna povjerenstva, gradska izborna povjerenstva i Izborna povjerenstvo Brčko Distrikta BiH. Uz navedena povjerenstva, Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine propisana je i mogućnost uspostavljanja izbornih povjerenstava entiteta i kantona.

Osnovna karakteristika izborne administracije u Bosni i Hercegovini je neovisnost i nepristranost u radu. Članovi izbornih povjerenstava i biračkih odbora su osobe s odgovarajućom stručnošću i znanjem u provedbi izbora. Mandat članova izbornog povjerenstva traje sedam (7) godina.

Shema 2. Prikaz ustroja izborne administracije u Bosni i Hercegovini

14

Središnje izorno povjerenstvo Bosne i Hercegovine pripada kategoriji stalne izborne administracije koja je neovisna i nepristrana u svome radu i u odnosu prema izvršnoj vlasti, te podliježe pravosudnom nadzoru. Središnje izorno povjerenstvo Bosne i Hercegovine čini sedam (7) članova, od kojih su dva (2) iz reda bošnjačkog naroda, dva (2) iz reda srpskog naroda, dva (2) iz reda hrvatskog naroda i jedan (1) iz reda tzv. ostalih. Izbor članova Središnjeg izbornog povjerenstva vrši se putem javnog natječaja, a imenovanje vrši Zastupnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Predsjednik Središnjeg izbornog povjerenstva BiH bira se iz reda članova Središnjeg izbornog povjerenstva BiH i biraju ga članovi iste na mandat od 21-og mjeseca, prema redoslijedu utvrđenim Zakonom i Poslovníkom o radu Središnjeg izbornog povjerenstva.

Za potrebe obavljanja operativno-tehničkih poslova Središnjeg izbornog povjerenstva osnovano je Tajništvo Središnjeg izbornog povjerenstva.

Općinska i gradska izborna povjerenstva, kao i Izorno povjerenstvo Brčko Distrikta BiH, imenuju se od strane općinskih i gradskih vijeća, odnosno skupština općina i gradova i Skupštine Brčko Distrikta BiH, uz suglasnost Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, putem javnog poziva. Članovi izbornih povjerenstava dužni su se stručno osposobljavati i usavršavati, te se u tu svrhu organiziraju stručni seminari, obuke, konferencije i dr. Zakonom su jasno definirani uvjeti koje kandidat za člana izbornog povjerenstva mora ispunjavati kako bi bio izabran po zakonski propisanoj proceduri.

Ovisno o broju birača, općinska i gradska izborna povjerenstva broje tri (3), pet (5) ili sedam (7) članova.

Najnižu, ali vrlo važnu kariku izborne administracije u Bosni i Hercegovini, koja vrši aktivnosti na biračkom mjestu i prebrojavanje glasačkih listića, čine birački odbori. Također, ovisno o broju birača na biračkome mjestu, birački odbor čine tri (3) ili pet (5) članova, od kojih je jedan (1) predsjednik biračkog odbora. Članovi biračkog odbora imaju svoje zamjenike. Izbor članova biračkih odbora vrši se putem žrijeba. Pravo predlaganja za članove biračkih odbora imaju svi politički subjekti koji imaju ovlaštene liste kandidata u određenoj izbornoj jedinici. Članovi biračkih odbora moraju zadovoljavati određene kvalifikacije i stručnost u provedbi izbora. Također, svi članovi biračkih odbora moraju prisustvovati obuci koja se sastoji od teorijskog i praktičnog dijela. Nakon završene obuke, kandidati za članove biračkih odbora polažu test provjere znanja što je preduvjet za njihovo imenovanje.

2.3. Središnji birački popis i upis birača u SBP

Središnji birački popis službeni je dokument koji sadrži imena svih državljana s biračkim pravom. Središnji birački popis u Bosni i Hercegovini sastavlja se i vodi na temelju podataka iz službenih evidencija o prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine, koje vodi nadležno državno tijelo, drugih javnih isprava i službenih evidencija o državljanima Bosne i Hercegovine, koje vodi Središnje izborno povjerenstvo BiH, kao i podataka koje dostave građani izravnim putem.

Središnji birački popis se vodi i obrađuje u elektroničkom obliku. Osoba mora ispunjavati sljedeće uvjete kako bi bila upisana u Središnji birački popis:

- ❖ imati osamnaest (18) godina;
- ❖ imati državljanstvo Bosne i Hercegovine; i
- ❖ imati prebivalište u Bosni i Hercegovini.

Središnji birački popis ne sadrži imena državljana BiH koji su pravomoćnom odlukom nadležnog tijela lišeni potpune poslovne sposobnosti. Ako se takvoj osobi, također pravomoćnom odlukom nadležnog tijela, vrati poslovna sposobnost, biti će ponovno upisana u Središnji birački popis.

Evidencija Središnjeg biračkog popisa sadrži sljedeće podatke o državljanima BiH koji imaju biračko pravo:

- ❖ prezime i ime i ime jednog roditelja;
- ❖ datum rođenja;
- ❖ jedinstveni matični broj;
- ❖ spol;
- ❖ naziv općine gdje birač ima prebivalište;
- ❖ adresu prebivališta, odnosno boravišta (ulica, kućni broj i mjesto);
- ❖ naziv općine, odnosno izborne jedinice za koju osoba ima pravo glasa;
- ❖ biračku opciju;
- ❖ biračko mjesto;
- ❖ datum prijave prebivališta ili boravišta; i
- ❖ rubriku „napomena“.

000 - NEUM / HEUM

174A005 – NEUM 1 / HEUM 1

P.B. R.B.	PREZIME (IME JEDNOG RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Spol Пол	JMB ЈМБ	POTPIS ПОТПИС
18.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
19.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
20.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
21.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
22.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	M М		
23.	PREZIME (IME RODITELJA) IME ПРЕЗИМЕ (ИМЕ РОДИТЕЉА) ИМЕ	Ž Ж		
24.	...		...	...
25.				

Ukupan broj birača na biračkom mjestu / Укупан број бирача на бирачком мјесту: 25

Shema 3. Izgled SBP-a

16

Središnji birački popis sadrži sljedeće kategorije upisanih birača:

- ❖ birače koji glasuju na redovnim biračkim mjestima;
- ❖ raseljene osobe;
- ❖ izbjegle osobe (osobe koje žive) izvan Bosne i Hercegovine.

Upis birača u Središnji birački popis koji glasuju na redovnom biračkom mjestu vrši se automatski, sustavom tzv. pasivne registracije birača. Navedeni sustav registracije podrazumijeva da su svi državljani BiH koji posjeduju osobnu kartu izdanu od strane nadležnog državnog tijela automatski upisani kao birači u SBP.

Upis raseljenih osoba u Središnji birački popis vrši se na temelju podataka dostavljenih od strane nadležnog ministarstva koje vodi evidenciju o raseljenim osobama.

U dijelu upisa birača u Središnji birački popis za osobe koje glasuju izvan Bosne i Hercegovine zadržan je sustav tzv. aktivne registracije. Takav sustav podrazumijeva osobnu prijavu državljanu BiH izvan zemlje i to za svaki izborni ciklus, uz predočavanje odgovarajuće dokumentacije.

Smatramo potrebitim napomenuti činjenicu da je prelaskom sa sustava aktivne na pasivnu registraciju birača, koji glasuju na redovnim biračkim mjestima, u razdoblju od 2005. do 2012. godine došlo do povećanja biračkog tijela za gotovo jedan (1) milijun birača ili oko 30%.

Na općim izborima 2010. godine, prvi puta je organizirano glasovanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima (DKP-ima) BiH u inozemstvu.

2.4. Provedba izbora i utvrđivanje izbornih rezultata

Na Zakonom utvrđen dan izbora, glasovanje se provodi na biračkim mjestima koje određuje općinsko, odnosno gradsko izborno povjerenstvo, najkasnije šezdeset i pet (65) dana prije dana održavanja izbora. Pod biračkim mjestom i njegovom okolinom, u smislu Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, smatra se biračko mjesto kao i prostor u krugu od pedeset (50) metara od ulaza u zgradu u kojoj se nalazi biračko mjesto. U pravilu na jednom biračkom mjestu ne može biti više od jedne tisuće (1.000) upisanih birača.

S obzirom na kategoriju birača koji ostvaruju biračko pravo, postoje:

- ❖ redovna biračka mjesta;
- ❖ biračka mjesta za glasovanje u odsutnosti;
- ❖ biračka mjesta za glasovanje na nepotvrđenim glasačkim listićima.

Prostor koji je određen za biračko mjesto ne može se nalaziti u vjerskom objektu, zgradi organa vlasti, zgradi koja je vlasništvo političke stranke ili u kojoj je sjedište političke stranke, zgradi koja je korištena kao mjesto za mučenje ili zlostavljanje, ili mjestu gdje se poslužuje ili konzumira alkohol.

Na biračkom mjestu radi birački odbor koji se sastoji od predsjednika, članova i zamjenika članova biračkog odbora. Tijekom postupka glasovanja vodi se zapisnik o radu biračkog odbora: o svemu što je u vezi s glasovanjem kao i o drugim događajima na biračkom mjestu i njegovoj okolini, od otvaranja biračkog mjesta do utvrđivanja izbornih rezultata. U zapisnik se, između ostalog, upisuju podaci o svim akreditiranim promatračima na tom biračkom mjestu.

Prije početka glasovanja, birački odbor će u prisutnosti akreditiranih promatrača:

- ❖ izložiti prazne glasačke kutije i zapečatiti ih;
- ❖ prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj birača za biračko mjesto na temelju izvoda iz Središnjeg biračkog popisa; i
- ❖ prebrojati i upisati u odgovarajuće obrasce ukupan broj svih glasačkih listića koji su zaprimljeni za to biračko mjesto.

Glasovanje traje neprekidno tijekom dana, s početkom u 7 sati i završetkom u 19 sati. U slučaju narušavanja reda, predsjednik biračkog odbora može prekinuti glasovanje dok se ne uspostavi red, a sve se unosi u zapisnik o radu biračkog odbora. Biračko mjesto se zatvara u 19,00 sati, a biračima koji čekaju u redu na biračkome mjestu u vrijeme zatvaranja istog biti će dozvoljeno glasovanje.

Birački odbor počinje utvrđivati rezultate glasovanja nakon završetka procesa glasovanja i zatvaranja biračkog mjesta.

Po utvrđivanju rezultata glasovanja po političkim subjektima broje se pojedinačni glasovi za svakog kandidata na listi kandidata.

Nakon izvršenog prebrojavanja birački odbor unosi u odgovarajuće obrasce sljedeće podatke:

- ❖ ukupan broj glasova;
- ❖ ukupan broj važećih glasova za svaku političku stranku, koaliciju, listu nezavisnih kandidata i nezavisnog kandidata;
- ❖ ukupan broj glasova za svakog pojedinačnog kandidata na listi kandidata;
- ❖ ukupan broj nevažećih glasačkih listića čiji zbroj uključuje: ukupan broj onih koji su nevažeći jer nisu popunjeni kao i ukupan broj onih koji su nevažeći jer su pogrešno popunjeni, ukupan broj upropaštenih glasačkih listića, ukupan broj nepotvrđenih glasačkih listića koji se nalaze u glasačkoj kutiji, ako ih ima;
- ❖ ukupan broj neiskorištenih glasačkih listića.

Utvrđivanje rezultata izbora u Bosni i Hercegovini za birače na redovnim biračkim mjestima obavlja se od strane biračkih odbora, dok utvrđivanje rezultata za birače koji su glasovali u odsutnosti i putem pošte vrši Glavni centar za prebrojavanje u Sarajevu.

Nakon utvrđivanja rezultata glasovanja birački odbor odmah, a najkasnije dvanaest (12) sati nakon zatvaranja biračkog mjesta, dostavlja nadležnom općinskom ili gradskom izbornom povjerenstvu rezultate glasovanja sa svim pratećim obrascima i materijalima s biračkog mjesta, i obrasce javno izlaže na biračkom mjestu.

Nakon što od biračkih odbora zaprime svu dokumentaciju i materijale za izbore, općinska i gradska izborna povjerenstva utvrđuju objedinjene zbirne rezultate glasovanja za tijela na svim razinama, te o tome sastavljaju zapisnik koji podnose Središnjem izbornom povjerenstvu BiH u roku od dvadeset i četiri (24) sata nakon zatvaranja biračkih mjesta, a jedan primjerak javno izlažu kako bi javnost imala uvida u iste.

Središnje izorno povjerenstvo BiH objavljuje objedinjene preliminarne rezultate 24 sata nakon zatvaranja biračkih mjesta.

Nakon što Središnje izorno povjerenstvo BiH utvrdi i objavi izborne rezultate, općinsko, odnosno gradsko izorno povjerenstvo, ovjereni politički subjekt, grupa od pedeset (50) građana s određenog biračkog mjesta, te akreditirani promatrač na biračkom mjestu mogu podnijeti zahtjev za ponovno prebrojavanje glasačkih listića na biračkom mjestu.

Središnje izorno povjerenstvo BiH potvrđuje rezultate svi izbora obuhvaćenih Izbornim zakonom BiH po isteku roka za podnošenje prigovora ili žalbe, odnosno nakon pravomoćnosti odluke, u roku od trideset (30) dana od dana održavanja izbora.

2.5. Zaštita izbornog prava

Zaštitu izbornog prava osiguravaju izborna povjerenstva i Apelacijski odjel Suda Bosne i Hercegovine. Svaki birač ili politički subjekt, čije je pravo ustanovljeno Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine prekršeno, može izbornom povjerenstvu uložiti prigovor najkasnije u roku od 48 sati od učinjenog kršenja.

Općinsko izorno povjerenstvo donosi prvostupanjsku odluku na prigovor uloženim zbog kršenja pravila ponašanja, naravno, na teritoriju svoje općine, koji se odnose na:

- ❖ nošenje i pokazivanje oružja na političkim skupovima, biračkim mjestima i u njihovoj okolini;
- ❖ ometanje skupova drugih političkih stranaka, odnosno subjekata, uz prijetnju i pokazivanje oružja ili na neki drugi način, ili poticanje drugih na takve aktivnosti;
- ❖ obećavanje novčane naknade s ciljem dobivanja podrške birača, ili upućivanje prijetnji pristalicama drugih političkih subjekata;
- ❖ poticanje na glasovanje osobe koja nema pravo glasa, poticanje osoba da glasuju više puta na istim izborima ili da glasuju u ime druge osobe.

Odbacuje se prigovor koji je podnijela neovlaštena osoba ili ukoliko prigovor nije pravovremeno podnjet.

Na odluke izbornih povjerenstava može se uložiti žalba Središnjem izbornom povjerenstvu u roku od 48 sati od primitka prvostupanjske odluke ili rješenja.

Središnje izorno povjerenstvo BiH nadležno je da donošenje prvostupanjske odluke za prigovore uložene zbog kršenja pravila izbornog postupka, izbornih prava, kršenja poglavlja 16 Izbornog zakona BiH (Mediji u izornoj kampanji) učinjenih od strane političkog subjekta, te kršenja koja se odnose na:

- ❖ sprječavanje novinara da obavljaju svoj posao u skladu s pravilima struke i izbornim pravilima;
- ❖ korištenje jezika (rječnika) koji bi nekoga mogao navesti ili potaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivanje ili uporaba slika, simbola, audio i video zapisa, SMS poruka, internet komunikacije ili drugih oblika komunikacije koji mogu tako djelovati;
- ❖ lažno predstavljanje u ime bilo kojeg političkog subjekta; i
- ❖ korištenje domaćih i međunarodnih sredstava komunikacije s ciljem utjecanja na birače.

Prilikom odlučivanja po službenoj dužnosti ili po prigovorima i žalbama, Središnje izborno povjerenstvo BiH ima ovlasti narediti izbornom povjerenstvu, Centru za birački popis ili biračkom odboru da poduzmu mjere kojima se otklanjaju utvrđene nepravilnosti. Središnje izborno povjerenstvo BiH također ima ovlasti izreći sljedeće sankcije:

- ❖ novčanu kaznu koja ne prelazi 10.000 KM;
- ❖ uklanjanje imena kandidata s liste kandidata ako se utvrdi da je kandidat osobno odgovoran za počinjeno kršenje;
- ❖ poništenje ovlaštenja političkog subjekta; i
- ❖ zabranu angažiranja određenoj osobi da radi na biračkom mjestu, u Centru za birački popis, u općinskom izbornom povjerenstvu ili drugom izbornom povjerenstvu uspostavljenom sukladno Izbornom zakonu BiH.

Ako izborno povjerenstvo smatra da je učinjeno kazneno djelo koje se odnosi na kršenje izbornog postupka, dužno je takvo djelo prijaviti nadležnom tužiteljstvu.

Apelacioni odjel Suda Bosne i Hercegovine nadležan je da rješava takva djela po žalbama na odluke Središnjeg izbornog povjerenstva BiH. Žalba se podnosi Apelacijskom odjelu Suda Bosne i Hercegovine u roku od dva dana od dana primitka odluke Središnjeg izbornog povjerenstva BiH kojom je odlučena primjena Izbornog zakona BiH.

Kada odlučuje o primjeni ovog zakona, Apelacijski odjel Suda Bosne i Hercegovine dužan je donijeti odluku po uloženoj žalbi u roku od tri dana od dana primitka žalbe.

19

3. Zakonski i podzakonski akti

3.1. Izorno zakonodavstvo na razini države, entiteta i Brčko Distrikta BiH

Temeljni zakon za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini predstavlja Izborni zakon Bosne i Hercegovine. Potrebno je napomenuti da su prvi poslijeratni izbori u Bosni i Hercegovini 1996. godine, kao i svi ostali do 2002. godine, organizirani i provedeni u organizaciji Misije OEES-a u Bosni i Hercegovini, po tzv. Privremenim pravilima organizacije izbora u Bosni i Hercegovini, a na temelju Aneksa III, Sporazum o izborima, jednog aneksa Daytonskog mirovnog sporazuma.

Vrlo važan aneks ovog sporazuma bio je i Aneks IV, koji je predstavljao Ustav Bosne i Hercegovine, temeljem kojeg ili u skladu s kojim je sastavljen Izborni zakon Bosne i Hercegovine, po kojem su od 2002. godine organizirani i provedeni izborni ciklusi u Bosni i Hercegovini.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine imao je do danas 17 izmjena i dopuna, objavljenih u „Službenom glasniku BiH“, kako slijedi: „Službeni glasnik BiH“, br. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 04/04, 20/04, 25/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10).

Uz izborni zakon na državnoj razini čiji članak 1.1. uređuje izbor članova i izaslanika Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te utvrđuje načela koja

vrijede za izbore na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, za organizaciju i provedbu izbora u Bosni i Hercegovini relevantni su i sljedeći zakonski akti:

Izborni zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 34/02, 35/03, 24/04, 19/05 i 24/12), zatim Zakon o izboru, prestanku mandata, opozivu i zamjeni načelnika općina u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 17/08) i Izborni zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br. 17/08).

3.2. Pravilnici, upute, naputci...

Uz navedene zakonske propise kojima se organiziraju i provode izbori u Bosni i Hercegovini na svim razinama vlasti, za provedbu istih relevantni su i sljedeći podzakonski akti koje je u skladu sa svojim ovlastima i nadležnostima propisalo, usvojilo i stavilo u uporabu Središnje izborno povjerenstvo Bosne i Hercegovine. Radi se o sljedećim podzakonskim aktima:

Pravilnik o vođenju Centra za birački popis (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10).

Pravilnik o načinu provedbe izbora u BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 71/10, 22/11 i 61/12),

Pravilnik o organizaciji Glavnog centra za prebrojavanje, načinu verifikacije i prebrojavanje glasačkih listića (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u razdoblju od dana raspisivanja do dana održavanja izbora (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Pravilnik o načinu provedbe izbora u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 63/10 i 71/10),

Pravilnik o prijavi i ovjeri političkih subjekata, udruga i grupa za sudjelovanje na neposrednim izborima u BiH (objavljen u „Službenom glasniku BiH“, broj 35/12),

Uputstvo o vrstama, načinu i rokovima za određivanje biračkih mjesta (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Uputstvo o utvrđivanju kvalifikacija broja i imenovanje članova općinskog izbornog povjerenstva, gradskih izbornih povjerenstava i Izbornog povjerenstva Brčko Distrikta BiH (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 9/10, 37/10, 74/11 i 61/12),

Uputstvo o procedurama za rješavanje po prigovorima i žalbama podnesenim Središnjem izbornom povjerenstvu BiH i izbornim povjerenstvima (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 53/10 i 61/12),

Uputstvo o dodjeli i prestanku mandata (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10, 71/10, 2/11 i 43/11),

Uputstvo o izgledu i načinu ispunjavanja obrazaca izjave o imovinskom stanju (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10),

Uputstvo o uvjetima i procedurama za akreditiranje izbornih promatrača (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 37/10 i 63/10),

Uputstvo o postupku provedbe posrednih izbora zakonodavnih organa vlasti u BiH (objavljeno u „Službenom glasniku BiH“, broj 83/10 i 94/10),

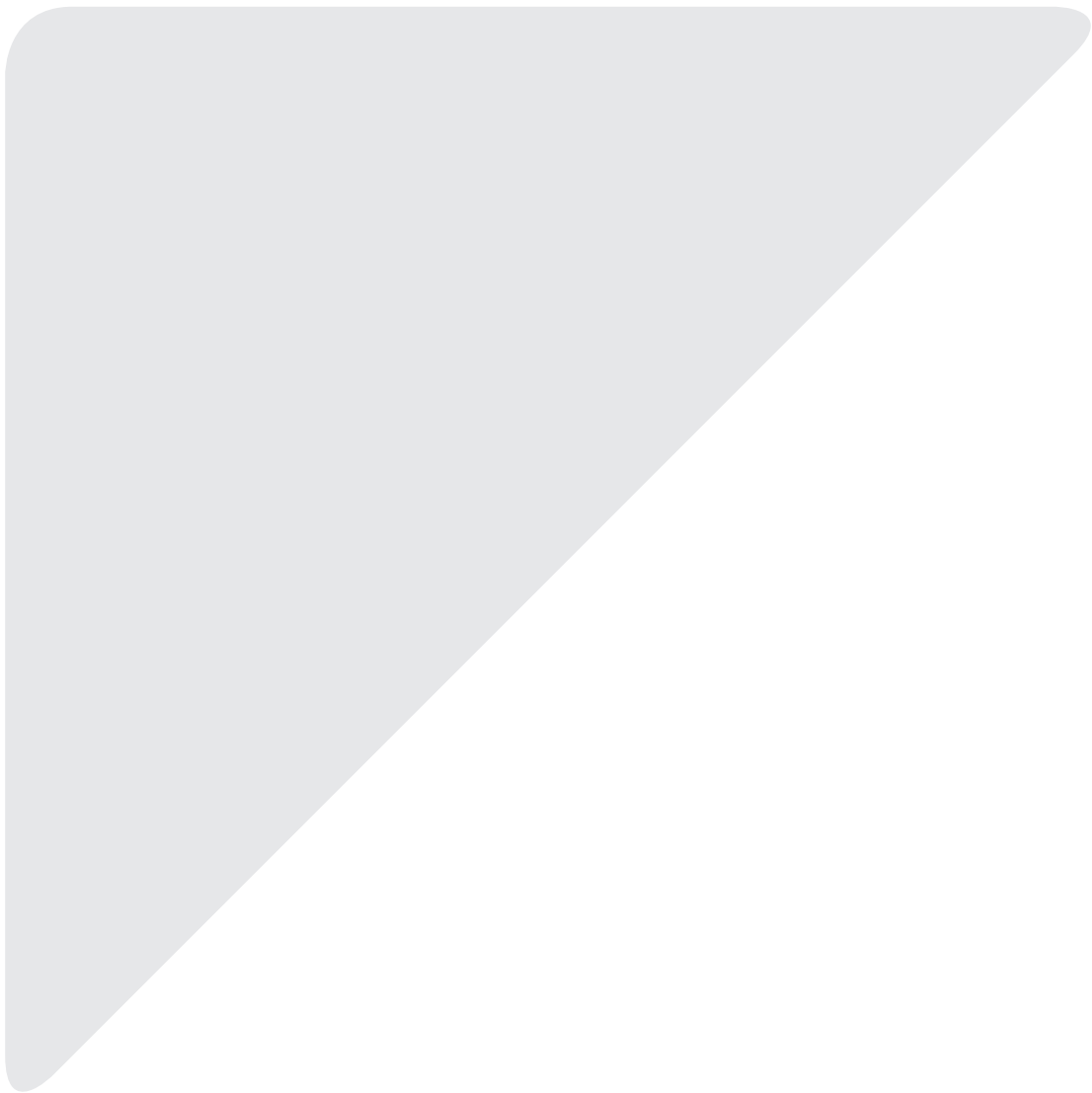
Uputa o provedbi članka 5.10, 5.11, 5.16 i 7.4 Izbornog zakona BiH (objavljena u „Službenom glasniku BiH“, broj 63/10).

POGLAVLJE II
PRAVA I DUŽNOSTI
IZBORNIH PROMATRAČA

21

4. Akreditiranje i edukacija

4.1. Zahtjevi za akreditiranje

Izborne aktivnosti mogu promatrati samo akreditirani promatrači. Središnje izborno povjerenstvo BiH i izborna povjerenstva akreditiraju promatrače.

Središnje izborno povjerenstvo akreditira promatrače za promatranje rada:

- a) Središnjeg izbornog povjerenstva BiH;
- b) Glavnog centra za prebrojavanje; i
- c) biračkih mjesta u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH (u daljnjem tekstu: DKPBiH).

Prijave za akreditiranje promatrača Središnjem izbornom povjerenstvu BiH mogu dostaviti:

- ❖ politički subjekti;¹
- ❖ udruge;²
- ❖ međunarodne organizacije.³

Izborna povjerenstva akreditiraju samo promatrače političkih subjekata za promatranje rada:

- a) izbornih povjerenstava;
- b) Centra za birački popis; i
- c) biračkih mjesta.

Zahtjevi za akreditiranje promatrača moraju biti podnijeti na obrascu koji propisuje Središnje izborno povjerenstvo BiH.

23

Središnje izborno povjerenstvo BiH utvrđuje rok za podnošenje zahtjeva za akreditiranje promatrača i rok za rješavanje po zahtjevima za akreditiranje promatrača.

4.2. Zahtjev za akreditiranje promatrača političkih subjekata

Uz zahtjev za akreditiranje politički subjekti dostavljaju popunjenu listu predloženih promatrača koja sadrži:

- ❖ ime i prezime;
- ❖ broj važeće osobne iskaznice;
- ❖ jedinstveni matični broj promatrača.

¹ **Politički subjekt** označava političku stranku, nezavisnog kandidata, koaliciju ili listu nezavisnih kandidata ovlaštenu za sudjelovanje na izborima u skladu s Izbornim zakonom BiH. Pod nezavisnim kandidatom u smislu ovog naputka podrazumijeva se i kandidat kojeg je predložila udruga, odnosno drugi registrirani organizirani oblik djelovanja nacionalnih manjina i grupa od najmanje 40 građana koji imaju biračko pravo i sudjeluju na izborima u smislu članka 13.14 Izbornog zakona BiH (u daljnjem tekstu: kandidat s posebne liste kandidata pripadnika nacionalnih manjina).

² **Udruga** označava predstavnika nevladine organizacije.

³ **Međunarodna organizacija** označava stranu vladu, međunarodne organizacije i međunarodne nevladine organizacije.

Uz zahtjev za akreditiranje podnositelj je dužan priložiti svojeručno potpisan obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja za svakog promatrača koji se nalazi na listi predloženih promatrača za akreditiranje. Na zahtjev tijela za provedbu izbora, akreditirani promatrač dužan je predočiti obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja.

Promatrač ne može biti osoba:
o koja je kandidat na predstojećim izborima;
o čija je kandidatura na predstojećim izborima odbijena ili je njeno ime naknadno skinuto s liste kandidata;
o kojoj je Središnje izborno povjerenstvo BiH izreklo sankciju zabrane rada u biračkom odboru, u Centru za birački popis ili u izbornom povjerenstvu;
o koju je predložio politički subjekt koji nije ovlašten za sudjelovanje na izborima;
o koja je član biračkog odbora;
o koja je u izvršnoj ili zakonodavnoj vlasti u izbornoj jedinici za razinu za koju se bira.

Broj promatrača koje politički subjekti mogu akreditirati je neograničen, ali politički subjekt može imati samo jednog promatrača u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu.

Politički subjekti mogu predložiti svoje predstavnike za promatrače samo u osnovnim izbornim jedinicama koje pripadaju izbornim jedinicama za koje se kandidiraju, kao i za promatrače u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine.

Politički subjekti mogu imati promatrače na biračkim mjestima za glasovanje u odsutnosti na biračkom mjestu na kojem se u izvodu iz Središnjeg biračkog popisa nalaze birači koji će glasovati za izbornu jedinicu u kojoj se politički subjekt kandidira.

Politički subjekti sami snose odgovornost da od Središnjeg izbornog povjerenstva BiH traže informaciju o lokacijama biračkih mjesta za glasovanje u odsutnosti, koje se nalaze u drugim osnovnim izbornim jedinicama. Politički subjekti će kontaktirati izorno povjerenstvo osnovne izborne jedinice u kojoj se nalazi biračko mjesto za glasovanje u odsutnosti radi akreditiranja svojih promatrača.

Izborna povjerenstva obvezno dostavljaju akreditiranim promatračima raspored rada i posjeta mobilnog tima i na zahtjev akreditiranog promatrača osiguravaju promatranje rada mobilnog tima.

4.3. Zahtjevi za akreditiranje udruga

Predstavnici udruge podnose Središnjem izbornom povjerenstvu BiH zahtjev za akreditiranje promatrača za promatranje rada Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, Glavnog centra za prebrojavanje, izbornog povjerenstva, Središnjeg biračkog popisa i biračkih mjesta.

U zahtjevu za akreditiranje udruga navodi:

- ❖ izborne aktivnosti koje želi promatrati;
- ❖ kontakt podatke (adresu, broj telefona, broj faksa i e-adresu);
- ❖ osnovne izborne jedinice u kojima želi promatrati izborne aktivnosti;
- ❖ broj promatrača,

te dostavlja sljedeće priloge:

- ❖ listu imena predloženih promatrača, koja sadrži ime i prezime, broj važeće osobne iskaznice i jedinstveni matični broj promatrača;

- ❖ izvod o upisu udruge u registar udruga kod nadležnog tijela, koji ne može biti stariji od 60 dana;
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja.

Udruga podnosi poseban zahtjev za svaku osnovnu izbornu jedinicu u kojoj želi promatrati izborne aktivnosti.

Lista akreditiranih promatrača iz udruga koje je Središnje izborno povjerenstvo BiH akreditiralo dostavlja se svim izbornim povjerenstvima koja izdaju akreditaciju i dostavljaju listu akreditiranih promatrača na sva biračka mjesta u osnovnoj izbornoj jedinici na koju se zahtjev odnosi.

Prilikom preuzimanja akreditacije predstavnik udruge mora dostaviti potpisan obrazac pravila ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti glasovanja kako bi mu bila izdana akreditacija.

VAŽNO

- Udruga ne može biti akreditirana ako ju je osnovao ili je sponzorira politički subjekt i ako je uključena u bilo kakve aktivnosti u ime ovlaštenih političkih subjekata.
- Predstavnik udruge na zahtjevu za izdavanje akreditacije potpisuje izjavu da istu nije osnovao niti ju sponzorira politički subjekt sukladno članku 17.4 stavci (1) točki 1) Izbornog zakona BiH.

4.4. Zahtjev za akreditiranje međunarodnih promatrača

Predstavnici međunarodnih promatrača podnose zahtjev za promatranje izbora u Bosni i Hercegovini Središnjem izbornom povjerenstvu.

U zahtjevu za akreditiranje predstavnik međunarodnih promatrača navodi:

- ❖ izborne aktivnosti koje želi promatrati;
- ❖ kontakt podatke (adresu, broj telefona, broj faksa i e-adresu);
- ❖ osnovne izborne jedinice u kojima želi promatrati izborne aktivnosti;
- ❖ broj promatrača;

te dostavlja sljedeće priloge:

- ❖ listu imena predloženih promatrača koja sadrži ime i prezime, naziv države koja je izdala putovnicu i broj putovnice,
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja.

VAŽNO

- Središnje izborno povjerenstvo BiH akreditira i izdaje akreditaciju predstavnicima međunarodnih promatrača za promatranje bilo koje izborne aktivnosti.
- Međunarodni promatrači preuzimaju akreditacije u Središnjem izbornom povjerenstvu BiH, ul. Danijela Ozme br. 7, 71000 Sarajevo.
- Međunarodni promatrači mogu imati neograničen broj akreditiranih promatrača.
- Broj promatrača koje međunarodni promatrači mogu imati u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu nije ograničen, ali se mora prilagoditi uvjetima izborne aktivnosti.
- Međunarodni promatrač može na svako mjesto na kojem promatra izbornu aktivnost sa sobom povesti i prevoditelja.

4.5. Zahtjev za akreditiranje promatrača u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine

Predstavnici političkih subjekata i udruga podnose zahtjev za akreditiranje svojih promatrača za promatranje izbora na biračkom mjestu određenom za glasovanje državljana Bosne i Hercegovine u DKP-u Središnjem izbornom povjerenstvu BiH neposredno ili putem DKP-a BiH.

U zahtjevu za akreditiranje navode se:

- ❖ izborne aktivnosti koje se žele promatrati;
- ❖ kontakt podaci (adresi, broj telefona, faksa i e-adresa);
- ❖ naziv DKP-a BiH;
- ❖ broj promatrača,

te se dostavljaju sljedeći prilozi:

- ❖ lista imena predloženih promatrača koja sadrži ime i prezime, broj važeće osobne iskaznice, naziv države koja je izdala putovnicu, broj putovnice i jedinstveni matični broj;
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti glasovanja.

VAŽNO

- Akreditirani promatrači preuzimaju akreditacije u Središnjem izbornom povjerenstvu BiH ili u DKP-u BiH određenom za glasovanje.

26

4.6. Donošenje odluka od strane nadležnih tijela izborne administracije

Središnje izorno povjerenstvo BiH i izorno povjerenstvo odlukom će odbiti ili odbaciti zahtjev za izdavanje akreditacije ili akreditiranje promatrača u sljedećim slučajevima:

- ❖ ako nije podniet u rokovima koje je utvrdilo Središnje izorno povjerenstvo BiH;
- ❖ ako je dostavljena nepotpuna dokumentacija;
- ❖ ako zahtjev nije podnijela ovlaštena osoba;
- ❖ ako je određena osoba već predložena, odnosno ako ju je akreditirao drugi politički subjekt ili udruga.

Promatrač kojem je izorno povjerenstvo odbilo zahtjev za izdavanje akreditacije može u roku od tri (3) dana od dana primitka odluke podnijeti prigovor Središnjem izbornom povjerenstvu BiH.

Na odluku kojom je Središnje izorno povjerenstvo BiH odbacilo ili odbilo zahtjev za akreditaciju, politički subjekt i udruga imaju pravo podnijeti žalbu Apelacijskom odjelu Suda BiH putem Središnjeg izbornog povjerenstva BiH.

4.7. Edukacija izbornih promatrača

Politički subjekti, udruge i međunarodne organizacije dužni su educirati akreditirane promatrače o pravilima ponašanja i rada promatrača, bez obzira koju izbornu aktivnost promatraju. Naime, dosadašnja iskustva su pokazala da promatrači nisu imali dovoljno znanja, kako o izbornom procesu u Bosni i Hercegovini, tako i o pravilima svojeg rada i ponašanja.

4.8. Pravila ponašanja i rada

Prilikom obavljanja svojih dužnosti akreditirani promatrač mora potpisati izjavu o pravilima ponašanja i poštivanju tajnosti, kojom se obavezuje:

- a) da će biti nepristran u skladu sa svojim dužnostima;
- b) da se neće miješati u izborni postupak koji uključuje upis birača u Središnji birački popis, postupak na dan glasovanja ili brojanja glasova i da će poštivati tajnost glasovanja;
- c) da neće pokušati vršiti bilo kakav utjecaj na osobu u vezi s njezinim izborom biračkih opcija ili načinom na koji će označiti glasački listić;
- d) da će poštivati odredbe Izbornog zakona BiH.
- e) da će u slučaju kršenja izbornih pravila sastaviti obrazložene primjedbe na rad tijela nadležnih za provedbu izbora utvrđenih Izbornim zakonom BiH u pisanom obliku, i iste priložiti zapisniku o radu tijela nadležnog za provedbu izbora, na temelju čega politički subjekt, udruga ili međunarodna organizacija mogu uložiti prigovor nadležnom tijelu.

5. Posjet biračkim mjestima, izbornim povjerenstvima i centrima za prebrojavanje glasova

5.1. Dolazak na biračko mjesto, u izbornu povjerenstvo ili centar za prebrojavanje glasova

Promatranje izbornih aktivnosti izuzetno je zahtijevan i fizički naporan posao. Promatrač bi trebao doći na izbornu mjesto koje želi promatrati najmanje pola sata prije početka glasovanja.

Kako bi sebi olakšali postupak promatranja, obavezno pripremite:

- ❖ svoju akreditaciju;
- ❖ osobnu iskaznicu ili neku drugu identifikacijsku ispravu;
- ❖ obrazac pravila ponašanja i izjavu o poštivanju tajnosti;
- ❖ ovaj priručnik;
- ❖ kemijsku olovku; i
- ❖ hranu i piće (nikako alkohol).

5.2. Postupak pristupa promatranju izborne aktivnosti

Postupak pristupa promatranju izborne aktivnosti akreditiranog promatrača je sljedeći:

- ❖ Pokazati osobnu identifikacijsku ispravu ovlaštenoj osobi tijela nadležnog za provedbu izbora;
- ❖ Ovlaštena osoba provjerit će promatračevu identifikacijsku ispravu s fotografijom kako bi utvrdila da se ime promatrača nalazi na akreditaciji;
- ❖ Ovlaštena osoba zapisat će ime promatrača, naziv subjekta koji ga je akreditirao i njegov broj akreditacije u Zapisnik o radu biračkog odbora, evidentirajući vrijeme kada je promatrač stigao i vrijeme kada je promatrač napustio prostorije kako bi se broj promatrača ograničio na jednog promatrača u isto vrijeme na jednom izbornom mjestu ako je riječ o promatraču političkog subjekta i udruge;
- ❖ Ovlaštena osoba zadržat će identifikacijsku ispravu do trenutka kada promatrač napušta izbornu mjesto. Kada promatrač napušta izbornu mjesto, dužan je obavijestiti ovlaštenu osobu

o napuštanju prostorija, nakon čega će mu biti vraćena identifikacijska isprava. Prilikom napuštanja mjesta promatranja, promatrač zadržava akreditaciju.

VAŽNO

- Predstavite se i upoznajte s ovlaštenom osobom.
- Istaknite vidljivo akreditaciju.
- Izaberite svoje mjesto tako da ne ometate izborni postupak, s time da možete vidjeti tijekom cijelog izbornog postupka.
- Ne ometajte izborne aktivnosti.
- Poštujte tajnost glasovanja.
- Molimo vas da svoje dojmove u vezi s rezultatima izbora ne iskazujete sve dok ste u ulozi promatrača.
- Budite prisutni na biračkom mjestu sve do završetka prebrojavanja glasova, popunjavanja i potpisivanja zapisnika i obrazaca za rezultate.
- Ne nosite oznake koje vas povezuju s određenim političkim subjektom.
- Suzdržite se od davanja izjava medijima tijekom čitavog izbornog postupka.
- Ne koristite mobilne uređaje, a u slučaju hitnih situacija telefoni bi trebali ostati uključeni, odnosno isključeni svi tonovi.

5.3. Početak rada na biračkom mjestu

Biračko mjesto počinje s radom u 7 sati, a zatvara se u 19 sati. Ako biračko mjesto iz opravdanih razloga nije otvoreno na vrijeme ili je došlo do prekida rada, a kašnjenje ili prekid rada trajao je do tri sata, glasovanje na tom biračkom mjestu može se produljiti za onoliko vremena koliko je trajalo kašnjenje, odnosno prekid rada, o čemu odlučuje predsjednik. Ako je kašnjenje ili prekid rada trajao duže od tri sata, o duljini vremena za koje se glasovanje produljuje odlučuje izborna povjerenstvo. Predsjednik u najkraćem roku obavještava izbornu povjerenstvo o razlogu zbog kojeg je došlo do kašnjenja u otvaranju biračkog mjesta ili do prekida rada na biračkom mjestu.

5.4. Otvaranje biračkog mjesta

Prilikom otvaranja biračkog mjesta promatrač bi trebao obratiti pažnju je li birački odbor obavio sljedeće aktivnosti:

- ☒ odredio mjesto za svaku glasačku kabinu, vodeći računa da nitko unutar ili izvan biračkog mjesta ne može vidjeti birača dok glasuje;
- ☒ upisao svoja imena u Zapisnik i potpisao Izjavu i Kodeks ponašanja iz Obrasca Z3 Zapisnika;
- ☒ ispisao sve neophodne podatke na kuverte, odnosno pakete;
- ☒ upisao u Obrazac za brojno stanje broj birača koji su upisani u izvod Središnjeg biračkog popisa;
- ☒ prije brojanja glasačkih listića utvrdio jesu li isti u originalnom pakiranju;
- ☒ ručno prebrojao primljene glasačke listiće za svaku izbornu razinu i u Obrazac za brojno stanje upisao ukupan broj primljenih glasačkih listića;
- ☒ pokazao praznu glasačku kutiju, nakon čega je na nju stavio plastični pečat;
- ☒ upisao u Obrazac za brojno stanje serijske brojeve pečata glasačke kutije;

- ☒ postavio zapečaćenu glasačku kutiju na mjesto gdje je svi prisutni mogu vidjeti;
- ☒ upisao u Obrazac Z4 Zapisnika vrijeme otvaranja biračkog mjesta.

5.5. Procedura glasovanja

Akreditirani promatrač tijekom glasovanja trebao bi obratiti pažnju na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

- ☒ poštuje li se tajnost glasovanja, tj. nalazi li se u glasačkoj kabini jedna osoba;
- ☒ poštuje li se zabrana glasovanja jedne osobe umjesto druge pod njezinim imenom, odnosno poštuje li se zabrana višestrukog glasovanja;
- ☒ vodi li birački odbor računa da niti jedna osoba ne ometa birača koji ispunjava glasačke listiće, traži od njega informacije o tome za koga želi glasovati, za koga glasuje ili za koga je glasovao, sprječava ili pokušava spriječiti nekoga u ostvarivanju njegovog biračkog prava;
- ☒ obavljaju li predsjednik i članovi biračkog odbora svoje dužnosti na propisan način, odnosno:
- ☒ *predsjednik biračkog odbora* – upravlja radom biračkog odbora i zajedno s članovima biračkog odbora odgovora za zakonitost rada na biračkom mjestu, održava integritet postupka glasovanja, održava mir i red na biračkom mjestu i njegovoj okolini, popunjava potrebne obrasce, jamči da na biračkom mjestu ne bude oružja ili opasnih predmeta, pomaže biračima kojima treba dodatno objašnjenje o postupku glasovanja, rješava sva pitanja koja se odnose na identifikaciju i pravo glasa birača, evidentira u Zapisnik o radu biračkog odbora na dan održavanja izbora (Obrazac ZARBO II) vrijeme i okolnosti svih izvanrednih događaja na biračkom mjestu te vodi računa da Zapisnik sadrži sve potrebne podatke;
- ☒ *član biračkog odbora zadužen za kontrolu reda* – osigurava kontrolu protoka birača na biračkom mjestu i ne dozvoljava da se na biračkom mjestu stvara nepotrebna gužva;
- ☒ *član biračkog odbora zadužen za identifikaciju* - provjerava identitet birača, pronalazi biračevo ime u izvodu iz konačnog Središnjeg biračkog popisa, upozorava birača da se mora potpisati identično kao na identifikacijskoj ispravi, osigurava da se birač potpiše pokraj svog imena u izvodu iz konačnog Središnjeg biračkog popisa, naglas čita ime birača koji se potpisao u izvod iz konačnog Središnjeg biračkog popisa;
- ☒ *član biračkog odbora zadužen za izdavanje glasačkih listića* – izdaje glasačke listiće, objašnjava kako treba ispravno ispuniti glasačke listiće, upućuje birača prema slobodnoj glasačkoj kabini;
- ☒ *član biračkog odbora zadužen za kontrolu glasačke kutije* – upućuje birača da ubaci glasačke listiće u glasačku kutiju i napusti biračko mjesto, osigurava da niti jedan birač ne napusti biračko mjesto dok u glasačku kutiju ne ubaci glasačke listiće te osigurava da se samo glasački listići ubacuju u glasačku kutiju;
- ☒ je li na biračkom mjestu bilo ometanja glasovanja i ako jest, je li predsjednik postupio na način da ukloni opasnost, nasilje, oružje ili opasne predmete s biračkog mjesta, prekine glasovanje ako se opasnost, nasilje, oružje ili opasni predmeti ne mogu odmah ukloniti za onoliko vremena koliko je potrebno da se ponovo uspostavi red i mir na biračkom mjestu, a ako se red na biračkom mjestu naruši, zahtijeva pomoć policije ili snaga sigurnosti izvan biračkog mjesta kako bi se ponovo uspostavio red i mir na biračkom mjestu;
- ☒ je li bilo prekida u glasovanju i ako jest, je li o tome obaviješteno izbornom povjerenstvom na propisani način?

VAŽNO

- Fizički nesposobni birači su i oni birači koji dođu do biračkog mjesta, ali ne mogu ući. Član biračkog odbora odlazi prema fizički nesposobnom biraču nakon što obavijesti predsjednika. Fizički nesposobni birač popunjava glasačke listiće koje stavlja u predviđenu kuvertu. Osoba koju je fizički nesposobni birač izabrao odnosi kuvertu s glasačkim listićima i stavlja glasačke listiće u nju.
- U glasačkoj kabini u isto vrijeme smije se nalaziti samo jedna osoba osim ako se radi o biračima koji su slijepi, nepismeni ili fizički nesposobni.
- Osoba koja zlorabi biračko pravo ili učini izbornu prijevaru podliježe krivičnoj odgovornosti.
- Član biračkog odbora koji je zadužen za identifikaciju naglas čita ime birača koji se potpisao u izvod iz konačnog Središnjeg biračkog popisa.
- Član biračkog odbora zadužen za kontrolu glasačke kutije osigurava da niti jedan birač ne napusti biračko mjesto dok u glasačku kutiju ne ubaci glasačke listiće te osigurava da se samo glasački listići presavijeni jedan po jedan ubacuju u kutiju kako bi se zaštitila tajnost glasa.

5.6. Zatvaranje biračkog mjesta

Prilikom zatvaranja biračkog mjesta promatrač bi trebao obratiti pozornost na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

- ☒ je li biračima koji su u redu za glasovanje u trenutku zatvaranja biračkog mjesta odobreno da glasuju, odnosno je li prilikom zatvaranja biračkog mjesta proveden sljedeći postupak:
- ☒ predsjednik objavljuje 15 minuta prije zatvaranja biračkog mjesta svim nazočnima unutar i ispred biračkog mjesta vrijeme zatvaranja biračkog mjesta;
- ☒ predsjednik određuje jednog člana biračkog odbora da u vrijeme zatvaranja biračkog mjesta stane na kraj reda kako bi se osiguralo da se niti jedna osoba ne priključi nakon zatvaranja biračkog mjesta;
- ☒ član biračkog odbora zatvara vrata odmah nakon što posljednji birač iz reda glasao;
- ☒ predsjednik upisuje u Zapisnik o radu biračkog odbora na dan održavanja izbora (Obrazac ZARBO II) vrijeme zatvaranja biračkog mjesta;
- ☒ predsjednik zatvara otvor glasačke kutije samoljepljivom trakom i potpisuje je;
- ☒ je li predsjednik biračkog odbora prilikom zatvaranja biračkog mjesta evidentirao nazočne akreditirane promatrače na propisani način;
- ☒ je li predsjednik biračkog odbora nakon zatvaranja biračkog mjesta evidentirao sve podatke u Obrascu za brojno stanje.

5.7. Postupak brojanja na biračkom mjestu

Nakon zatvaranja biračkog mjesta promatrač treba obratiti pažnju na sljedeće aktivnosti biračkog odbora:

Postupak utvrđivanja osvojenih glasova po političkim subjektima

- ☒ je li utvrđen broj neiskorištenih glasačkih listića i upakiran u sivu zaštitnu vreću;
- ☒ je li utvrđen broj glasača koji su glasovali na tom biračkom mjestu, ručno brojeći broj potpisa na izvodu SBP-a i jesu li navedeni podaci evidentirani u Obrascu za brojno stanje;
- ☒ je li osigurana velika radna površina za brojanje glasačkih listića iz glasačke kutije;

- ☒ je li sadržaj glasačke kutije potpuno istresen na radnu površinu i je li pokazano da je glasačka kutija prazna;
- ☒ jesu li razvrstani glasački listići po razinama;
- ☒ jesu li glasački listići s razinama koji se ne broje stavljeni u vreću i zadržani na radnoj površini;
- ☒ broje li se glasački listići u timovima po dvoje (dvostrukim brojanjem) po 25 snopova i je li točno utvrđen broj glasova koje su osvojili politički subjekti.

Postupak utvrđivanja broja osvojenih glasova po kandidatima (samo otvorene liste)

Za izborne razine gdje se vrši brojanje glasova u sustavu otvorene liste, nakon utvrđenih rezultata po političkim subjektima vrši se prebrojavanje glasova koji su pojedinačno osvojili kandidati unutar liste, te bi promatrač trebao obratiti pozornost na sljedeće:

- ☒ vrši li se brojanje u timovima od po četiri člana, od čega jedan član tima čita, drugi član tima kontrolira čitanje, a dva člana tima bilježe podatke u pomoćni obrazac po kandidatima;
- ☒ je li birački odbor nakon završenog ciklusa prebrojavanja upakirao materijal prema shemi pakiranja u vreće i stavio pečat, a rezultate brojanja upisao u obrasce.
- ☒ je li obrasce (žuta preslika) s rezultatima brojanja izložio na biračkom mjestu.

VAŽNO

- Prilikom prebrojavanja glasačkih listića kemijska olovka može biti samo kod članova tima koji bilježe podatke u pomoćni obrazac i predsjednika za evidentiranje podataka u obrasce.
- Svako biračko mjesto posjeduje obrasce u koje izborni promatrači mogu prepisati rezultate sa žutih preslika.

31

5.8. Ometanje procesa izborne aktivnosti i udaljavanje promatrača

Akreditirani promatrač potpisuje Izjavu o pravilima ponašanja i dužan je pridržavati se sljedećih pravila ponašanja:

- da bude nepristran u skladu sa svojim dužnostima;
- da se ne miješa u izborni postupak koji uključuje upis birača u Središnji birački popis, postupak na dan glasovanja ili brojanja glasova te da poštuje tajnost glasovanja;
- da ne pokušava vršiti bilo kakav utjecaj na osobu u vezi s njenim izborom biračkih opcija ili načinom na koji će označiti glasački listić;
- da poštuje odredbe Izbornog zakona BiH.

Tijelo za provedbu izbora oduzet će status akreditiranom promatraču i udaljiti ga s izbornog mjesta tijekom promatranja izbornog postupka ako:

- ❖ ometa izborne aktivnosti;
- ❖ ne poštuje tajnost glasovanja;
- ❖ ne nosi službenu akreditaciju;
- ❖ nosi oznake koje ga povezuju s određenom političkim subjektom.

U postupku udaljavanja akreditiranog promatrača s izbornog mjesta, predstavnik tijela za provedbu izbora treba prethodno upozoriti akreditiranog promatrača koji ometa izborni postupak i poduzeti sve druge raspoložive mjere i radnje da ometanje prestane, a ako akreditirani promatrač nastavi ometanje, udaljit će ga s biračkog mjesta. Svako udaljavanje s biračkog mjesta treba zabilježiti u Obrazac Z8 Zapisnika o radu biračkog odbora. Nadležno tijelo za provedbu izbora obavijestit će političkog subjekta, udrugu, odnosno međunarodnog promatrača o poništenju akreditacije.

6. Primjedbe, zapažanja i sugestije promatrača u vezi s izbornim postupkom

6.1. Način unošenja primjedbi, zapažanja i sugestija promatrača

Prilikom promatranja izbornog postupka kao promatrač trebate biti svjesni atmosfere izvan i unutar biračkog mjesta. Ako primijetite probleme ili kršenje izbornog postupka, obratite se predsjedniku biračkog odbora. Način na koji biste se obratili predsjedniku mora biti takav da se ne može tumačiti kao davanje uputstva, naređenja ili kao miješanje u izborni postupak.

VAŽNO

- Svaki promatrač bi trebao razlikovati nevažne greške u primjeni pravila i propisa od onih kršenja koja mogu grubo narušiti izborni postupak i utjecati na izborne rezultate! biračko mjesto posjeduje obrasce u koje izborni promatrači mogu prepisati rezultate sa žutih preslika.

32

Ukoliko predsjednik biračkog odbora ne otkloni uočeni nedostatak ili kršenje izbornog postupka, unesite svoja zapažanja u Zapisnik o radu biračkog odbora, Obrazac za izvješćivanje Z7⁴ i isti potpišite. Promatrač ima pravo tražiti presliku Zapisnika o radu s biračkog mjesta od izbornog povjerenstva čiji je rad promatrao.

Akreditirani promatrač ili politički subjekt može na temelju primjedbi navedenih u Obrascu Z7 podnijeti prigovor tijelu nadležnom za provedbu izbora.

Ozbiljnim kršenjima smatra se:

- sustavno, odnosno ponovljeno kršenje propisa i postupaka;
- povreda tajnosti glasovanja;
- utjecanje na slobodan izbor birača;
- kršenje propisa i postupaka koje može utjecati na točnost izbornih rezultata.

Preporučamo da posebno obratite pozornost, odnosno da odmah obavijestite općinsko izborno povjerenstvo u sljedećim situacijama:

- ❖ ako vama ili drugim promatračima nije dozvoljen ulazak na biračko mjesto ili ste s njega udaljeni;
- ❖ ako se stvara kaos i zbrka na biračkom mjestu;
- ❖ ako se onemogućuje upisivanja primjedbi u Zapisnik o radu biračkog odbora.

⁴ **MIŠLJENJA ILI PRIMJEDBE** – Obrazac Z7 – dio je u koji se upisuje mišljenje ili primjedba članova biračkog odbora, birača ili akreditiranih promatrača. Član biračkog odbora, birač ili akreditirani promatrač može unijeti svoje mišljenje ili primjedbe na postupak glasovanja, koje vlastoručno potpisuje (mišljenje ili primjedba koja nije vlastoručno potpisana neće biti razmatrana). Promatrač može sastaviti obrazložene primjedbe na rad biračkih odbora u pisanom obliku, što se prilaže Obrascu Z7 (ovaj slučaj predsjednik je dužan posebno evidentirati u Z7.).

POGLAVLJE III
MEĐUNARODNI STANDARDI ZA
PROVOĐENJE DEMOKRATSKIH IZBORA

33

7. Međunarodni pravni instrumenti i standardi na području izbora

Nakon Drugog svjetskog rata jača ideja o potrebi zaštite ljudskih prava i sloboda koje postaju dijelovi ustava gotovo svih država. Istodobno dolazi do razvitka raznih mehanizama za kontrolu poštivanja ljudskih prava i sve više jača svijest da ovaj segment ne spada u područje isključive nadležnosti država. Od tada se u svijetu razvija niz više-manje razrađenih rješenja, povelja, konvencija, deklaracija, inicijativa, obveza, rezolucija, izvještaja, općih komentara i preporuka sadržanih u raznim međunarodnim dokumentima.

Više od dvadeset i pet konvencija i deklaracija UN-a promiču ljudska i politička prava, a posebno prava žena i prava osoba s invaliditetom.

Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948) koju se prihvatile sve članice UN-a uspostavila je opće pravo na vjerodostojne izbore koji su temelj za autoritet i legitimitet vlasti. Članak 21. deklaracije predviđa da „svatko ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabranih predstavnika“.⁵ Isti članak utvrđuje da je volja naroda izražena na povremenim i poštenim izborima, koji se provode općim, jednakim i tajnim glasovanjem, jedini temelj državne vlasti. Osim ovog članka, deklaracija se bavi i drugim pravima bitnim za izborne postupke, uključujući slobodu govora, udruživanja i okupljanja. Prihvaćajući odredbe ove Deklaracije države članice u svom izbornom zakonodavstvu trebaju osigurati i neke stalne elemente koje možemo nazvati izbornim načelima.

Na temelju načela Deklaracije usvojena su dva važna dokumenta: Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966). Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima kao ugovor o ljudskim pravima pravno je obvezujući za potpisnice, a članak 25. jamči svakom građaninu, bez diskriminacije, pravo da bira i da bude biran na poštenim, općim, jednakim i tajnim izborima koji jamče slobodno izražavanje volje birača.⁶ Osim toga, ovaj dokument proširuje spektar građanskih i političkih prava stavljenih u prvi plan Općom deklaracijom UN-a. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima u članku 2. također obvezuje države članice ovog pakta da se sva prava koja su u njemu sadržana ostvaruju bez ikakve diskriminacije utemeljene na rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeroispovijedi, političkom i drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, uključujući i pravo na samoopredjeljenje.⁷

Nakon toga slijede brojne međunarodne konvencije koje propisuju pojedine aspekte zaštite ljudskih prava, ali i uključuju specifične odredbe vezane za izborna prava. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (1969) u članku 5. jamči svima jednakost pred zakonom bez razlike na temelju roda, boje kože, nacionalnog ili etničkog podrijetla, u pogledu uživanja političkih prava, naročito prava učešća na izborima, prava glasa i kandidature, i to prema sustavu općeg i jednakog prava glasa i prava sudjelovanja u vladi pod jednakim uvjetima.⁸ Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (1979) u članku 7. jamči pravo ženama da sudjeluju u političkom životu i glasuju na svim izborima, te budu birane pod jednakim uvjetima kao i muškarci.⁹ Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (1975) po prvi puta jamči prava koja proizlaze iz invaliditeta, a to su pravo na učinkovito i puno sudjelovanje i socijalno uključivanje osoba s invaliditetom.¹⁰

⁵ Službeni tekstovi – Odabrani međunarodni dokumenti. 1999. Ljudska prava, Ministarstvo vanjskih poslova. Ured za humanitarna pitanja. Drugo izdanje. Sarajevo. str. 387.

⁶ Službeni tekstovi – Odabrani međunarodni dokumenti. 1999. str. 135.

⁷ Ibid., str. 175.

⁸ Ibid., str. 97.

⁹ Ibid., str. 205.

¹⁰ Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom. 1975. <http://www.slijepi-sa-org.ba>.

Dugogodišnji rad na postupku tranzicije u postkomunističkim je državama doveo do sastavljanja nekoliko dokumenta koji apostrofiraju osnovna načela demokratskih izbora. Sastavljanju ovih temeljnih dokumenata doprinijela je Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950) koja obvezuje sve članice Vijeća Europe.¹¹ Obuhvatila je samo određena prava iz Opće deklaracije i imala je za cilj da se u jednoj razvijenoj svjetskoj regiji kakva je Europa ide korak dalje u pogledu zaštite u odnosu na Opću deklaraciju koja se odnosi na cijeli svijet.¹² Tako se u članku 14. propisuje: „Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.“ Uz Konvenciju donijet je i prvi Dodatni protokol čiji članak 3. predviđa pravo na slobodne i tajne izbore koji će se održavati u razumnim razmacima pomoću kojih će narod slobodno izraziti svoje mišljenje kroz izbor predstavničkog tijela. Na ovaj način se pravo iz članka 21. Opće deklaracije da svatko „ima pravo sudjelovati u upravljanju svojom zemljom neposredno ili preko slobodno izabраниh predstavnika“, te pravo iz članka 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima „da se bira i bude biran na izborima na temelju općeg i jednakog prava glasa, uz tajno glasovanje i poštivanje volje birača“, sada dalje i preciznije apostrofira.

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OESS) je transatlantska i međudržavna organizacija koja obuhvaća širu europsku regiju od 55 zemalja, a uključuje i Kanadu i Sjedinjene Američke Države. Od svojih početaka 1975. godine kad se nazivao Konferencija za europsku sigurnost i suradnju (KESS), OESS je posvetio značajnu pozornost sigurnosti. Nakon toga sve države članice posvetile su se poticanju demokratskih načela i poštivanju širokog spektra ljudskih prava među kojima je i održavanje periodičnih i redovnih izbora.

Ured OESS-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) sa sjedištem u Varšavi glavna je institucija OESS-a koja se bavi pitanjem demokratizacije. Ključni element mandata ODIHR-a na području ljudskih prava je unapređivanje demokratskih izbora. Tijekom svog postojanja, OESS ODIHR razvio je veliki broj programa u vezi s izborima, od kojih je najvažniji promatranje izbora od strane međunarodnih promatrača. Od osnutka ODIHR-a 1991. godine, ova organizacija je postala glavna agencija za međunarodno promatranje izbora u regiji. ODIHR-ov mandat za promatranje izbora proizlazi iz Odjeljka VIII Kopenhagenskog dokumenta iz 1990. godine, a potvrđen je Pariškom poveljom iz 1990. godine, Dokumentom s četvrtog sastanka Savjeta KESS-a (Rim) 1993. godine, i Dokumentom sa sastanka u Budimpešti iz 1994. godine. Na jednom od mnogobrojnih sastanaka održanog u Istanbulu 1999. godine, zemlje članice OESS-a usvojile su deklaraciju kojom su istakle značajnu ulogu OESS ODIHR-a u pružanju pomoći zemljama u razvijanju izbornog zakonodavstva sukladno načelima i obvezama OESS-a, te su se složile da odmah prihvate izvještaje OESS ODIHR-a o ocjeni izbora, kao i preporuke iz istih.¹³ Krajnji cilj misije za promatranje izbora ODIHR-a je da procijeni mjeru do koje je izborni postupak sukladan načelima OESS-a, načelima Kopenhagenskog dokumenta iz 1990. godine, lokalnom zakonodavstvu i drugim općim načelima koja se odnose na demokratske izbore.

Sve države članice OESS-a preciznije su utvrdile svoje obveze u pogledu ostvarivanja općeg prava građana na slobodne izbore i obvezale su se provesti široki spektar načela koja podupiru, štite i promiču demokratsko upravljanje i poštivanje ljudskih prava, na sastanku Konferencije o ljudskoj dimenziji održanoj u Kopenhagenu 1990. godine.

Načela dokumenta iz Kopenhagena, koja se većinom odnose na izborne obveze, sadržana su u članku 7. i 8. i podrazumijevaju obvezu država da održavaju slobodne izbore u razumnim intervalima,

¹¹ Council of Europe. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, stupila na snagu 03.09.1953. izmijenjena Protokolima 3, 5, 8 i 11. <http://conventions.coe.int/treaty>.

¹² Ibid., str.26.

¹³ OSCE Istanbul Summit. 1999. Istanbul Summit Declaration. Studeni, 1999. <http://www.fus.org>.

da sva mjesta bar u jednom domu biraju putem neposrednih izbora, jamče opće i jednako pravo glasa svim punoljetnim građanima, osiguravaju glasovanje tajnim listićima, pri čemu se rezultati glasovanja javno objavljuju, da poštuju pravo na kandidiranje bez diskriminacije, poštuju pravo pojedinaca ili grupa na osnivanje samostalnih stranaka ili drugih političkih organizacija, te da vode kampanju u pravičnoj i slobodnoj atmosferi bez nasilja i zastrašivanja, uz slobodu iznošenja vlastitog mišljenja, da osiguraju nesmetani rad i pristup medijima svim političkim subjektima, te da smatraju da prisutnost promatrača poboljšava izborni postupak.¹⁴

Europska unija je također usvojila sporazume koji su bitni za izbore kao što su Ugovor o Europskoj uniji i Povelja Europske unije o temeljnim ljudskim pravima (2000).¹⁵ Navedeni sporazumi obvezujući su samo za države članice EU-a. Pitanja koja se odnose na demokraciju stavljena su u žarište odnosa između EU-a i njenih partnera, jer je učvršćivanje demokratskih institucija i ljudskih prava zajednička vrednota i predstavlja zajednički interes na koji su zvanično pristale sve strane.

Zajednica nezavisnih država u okviru Ruske Federacije i nezavisne države nastale raspadom Sovjetskog Saveza također su usvojile posebnu Konvenciju o standardima za demokratske izbore, izborna prava i slobode (2003), čija su načela i stavovi obvezujući za zemlje članice zajednice.¹⁶

Najvažniji dokument u okviru Vijeća Europe je Kodeks dobre prakse u izbornim pitanjima Venecijanske komisije iz 2002.¹⁷ u kojem su izloženi stavovi o onom što se smatra dobrim smjernicama za izbore. U Kodeksu se detaljno navode načela europskog nasljeđa na području izbora i uvjeti za njihovu primjenu, te se naglašava da je njihovo poštivanje neophodno za demokraciju. Ovi standardi predstavljaju temeljne norme europskog izbornog nasljeđa što je temelj demokracije uklopljen u europsko ustavno nasljeđe. Europsko izorno nasljeđe i suvremeni demokratski izborni sustavi temelje se na pet glavnih načela koja su proizvod višestoljetne borbe za ostvarivanje većeg stupnja biračkog prava. Ta načela su: opće, jednako, tajno i neposredno pravo glasa, kojima se u novije vrijeme pridodaje i načelo slobodnog prava glasa, a koji danas imaju ustavni karakter u svim suvremenim demokratskim državama.

Radi se o načelima koja su izgrađivana tijekom borbe za ostvarivanje biračkog prava i postala su dio međunarodnog pravnog nasljeđa u nizu dokumenata općeg i lokalnog karaktera. Shodno tome, danas se smatraju standardom za definiranje demokratskog izbornog sustava.

Ključni standardi koji su stavljeni u prvi plan u navedenim dokumentima apostrofirani su u Priručniku OESS-a za promatranje izbora¹⁸ te bi im promatračke misije trebale posvetiti najveću pozornost.

PERIODIČNI IZBORI zahtijevaju da se izbori održavaju u regularnim intervalima kao što je propisano zakonom.

VJERODOSTOJNI IZBORI pretpostavljaju da se izborni postupak provodi na odgovoran i transparentan način i da omogućuje pravi izbor i izbor na temelju dovoljno dobrih informacija kojima raspolazu birači jamčeći time ukupno povjerenje biračkog tijela.

SLOBODNI IZBORI zahtijevaju da svi građani uživaju svoja temeljna prava i slobode govora, udruživanja, okupljanja i kretanja.

POŠTENI IZBORI bi trebali omogućiti jednake uvjete za sve sudionike izbornog postupka.

¹⁴ OSCE Document of the Copenhagen meeting of the Conference on the Human Dimension of the OSCE, Second Conference. 1990. www.osce.org/item/13992.html.

¹⁵ Grupa autora. 2010., str. 483.

¹⁶ Veshnyakov i dr. 2006., str. 345.

¹⁷ Venecijanska komisija, 52. sjednica, Mišljenje broj 190/2002 CDL-AD.

¹⁸ Priručnik OESS-a za promatranje izbora, <http://www.osce.org/sr/odihr/elections/70293>.

OPĆE PRAVO GLASA zahtijeva da se svim kvalificiranim građanima da pravo da glasuju (aktivno izbornopravo) i da se kandidiraju i da budu birani (pasivno izbornopravo).

Ovo je opće pravo i podrazumijeva nepostojanje diskriminacije jer svaka osoba koja je ispunila osnovne ustavne i zakonske pretpostavke može sudjelovati u izbornom postupku. Te pretpostavke se odnose na starosnu dob, državljanstvo i prebivalište.

JEDNAKO PRAVO GLASA podrazumijeva jednako pravo glasa i jednaku glasačku moć i znači da glas svakog građanina treba imati istu vrijednost.

TAJNO GLASANJE zahtijeva da birači označavaju svoje glasačke listiće samostalno, u privatnosti glasačke kabine na način da se listić s glasom ne može vidjeti prije negoli se ubaci u glasačku kutiju kako se kasnije ne bi doveo u vezu s određenim glasačem.

8. Međunarodni demokratski standardi za provođenje demokratskih izbora u Bosni i Hercegovini

Članak 1. Aneksa 3 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH referira na međunarodne demokratske standarde koji će se primjenjivati u izbornom sustavu BiH. Točka 3. navedenog članka upućuje na odjeljke 7. i 8. Dokumenta s drugog sastanka Konferencije o ljudskoj dimenziji održanog u Kopenhagenu 1990. godine. Većina navedenih demokratskih standarda koji se tiču izbora predviđena je i drugim aneksima Dajtonskog mirovnog sporazuma.

Tako je Aneksom 4, odnosno Ustavom BiH predviđena izravna primjena Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenih dodatnih protokola, te Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije. Kao demokratski standard neophodno je navesti i zabranu bilo kakve diskriminacije nacionalnih manjina, što je predviđeno člankom 4. stavkom 1. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koja je također jedan od akata navedenih u Ustavu BiH. Stupanjem na snagu Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH i stupanjem na snagu Protokola 12 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, nastala je i obveza provedbe navedenih demokratskih standarda. Budući da Ustav BiH podrazumijeva i nalaže primjenu niza najvažnijih demokratskih načela koja predstavljaju međunarodne demokratske standarde, iz toga proizlazi obveza vlasti BiH da se pridržavaju ovih načela.

Međutim, primjena nekih od ovih standarda je zanemarena:

1. Načelo općeg biračkog prava

Poštivanje ovog načela znači da svaki državljanin bez diskriminacije ima pravo da bira (aktivno biračko pravo) i da bude biran (pasivno biračko pravo), pod uvjetima i postupcima propisanim ustavom i drugim zakonskim aktima. Svi imaju jednaka biračka prava, a zakon ili ustav isključuju one koji ne uživaju navedeno pravo – npr. pravo da bira i bude biran ne mogu uživati osobe koje nisu postigle odgovarajuću dob propisanu ustavom i zakonom.

Kad je riječ o usklađenosti izbornog zakonodavstva BiH s međunarodnim standardima, sigurno postoji visoka razina kompatibilnosti, osim u dva slučaja (izbor članova Predsjedništva BiH i Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH – PS BiH) koja zahtijevaju posebnu pozornost jer narušavaju jednakost građana u izbornom postupku. Prema međunarodnim standardima o ljudskim pravima, svaki pojedinac ima pravo na aktivno i pasivno biračko pravo na cijelom teritoriju države u kojoj živi, a ne samo jedno od tih prava u nekom njenom dijelu, dok u drugim dijelovima to pravo ne uživa. Srbin

registriran u FBiH, te Bošnjak ili Hrvat registriran u RS-u ne može se kandidirati za Predsjedništvo BiH. Birači u RS-u mogu glasovati samo za kandidata iz reda srpskog naroda za Predsjedništvo, dok birači u FBiH mogu glasovati samo za kandidata iz reda bošnjačkog ili hrvatskog naroda (čl. V. Ustava BiH i čl. 8.1 Izbornog zakona BiH).

Kad je riječ o izboru članova Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, Izbornim zakonom BiH (poglavlje 9., potpoglavlje B koje potpuno odgovara članku IV/1. Ustava BiH) propisano je da samo građani koji se izjašnjavaju kao pripadnici konstitutivnih naroda mogu biti izabrani u Dom naroda PS BiH; Srbi mogu biti birani u Dom naroda samo iz Republike Srpske, a Bošnjaci i Hrvati smo iz Federacije BiH; unutar Doma naroda FBiH samo bošnjački i hrvatski delegati mogu sudjelovati u izboru; drugi delegati su lišeni prava da glasuju o tome; u Republici Srpskoj svi članovi Narodne Skupštine mogu glasovati za delegate u Domu naroda. Dodatna diskriminacija je što pripadnici „ostalih“ uopće ne mogu biti birani.

Ovdje se radi samo o očiglednim primjerima u odnosu na brojne druge deficite u izbornom zakonodavstvu.

Timovi Vijeća Europe za praćenje napretka o stanju demokracije u BiH u svojim izvještajima za razdoblje 2009.-2010. i 2011.-2012. uzastopno naglašavaju da je u BiH neophodno ukloniti etnička ograničenja na pravo sudjelovanja na izborima za Dom naroda i Predsjedništvo BiH, te da se Ustav i izborni zakonodavstvo moraju uskladiti s Europskom konvencijom o ljudskim pravima, kako bi se uklonila diskriminacija na temelju etničke pripadnosti i provela presuda Europskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić-Finci.

2. Načelo jednakog biračkog prava

Poštivanje ovog načela znači sljedeće pravilo: jedan birač jednako je jedan glas, pri čemu jednako označava jednaku vrijednost. Drugim riječima, svaki birač ima jednaki broj glasova kao i drugi birači; njegov glas ima jednaku težinu kao glasovi drugih birača, a jednaka težina glasova ne smije biti izmijenjena izbornim sustavom koji se koristi u državi.

Razmatrajući izbornu magnitudu može se zaključiti da omjer birača s brojem mandata koji se dodjeljuju određenim izbornim jedinicama u BiH dovodi do nejednakosti glasa.

U slučaju izbora vijećnika Grada Mostara, prekršeno je temeljno načelo Izbornog zakona po kojem se pri određivanju područja izbornih jedinica mora voditi računa da izborne jedinice imaju podjednak broj glasača. Birači Grada Mostara iz šest (6) izbornih jedinica gradskog područja imali su pravo kandidirati i birati predstavnike iz izborne jedinice gradskog područja i gradske izborne jedinice, tj. imali su dva glasa. S druge strane, birači iz Grada Mostara koji žive u bivšoj Centralnoj zoni, njih 2053, imali su samo jedan glas za Gradsku izbornu jedincu. Stoga je Ustavni sud BiH 2012. godine proglasio određene odredbe Izbornog zakona nevažećima, te je nepostojanje zakonskih odredbi onemogućilo provedu lokalnih izbora u Gradu Mostaru 7. listopada 2012. godine.

Dužnost Parlamentarne skupštine BiH u skladu s člankom 9.11 IZ BiH je da se svake četiri (4) godine preispitaju izborne jedinice i broj mandata koji se dodjeljuje. Na primjeru izbornih jedinica (I i III) u RS za PS BiH, može se vidjeti raspon ove anomalije. Za jedan mandat u izornoj jedinici I. potrebno je dobiti 178.000 glasova, a za isti mandat u izornoj jedinici III. potrebno je dobiti 94.773 glasova, dakle dvostruko manje. Od 2001. godine u BiH nikada nisu preispitane niti promijenjene granice izbornih jedinica.

3. Načelo neposrednih i posrednih izbora

To znači da svaki građanin s biračkim pravom neposredno, bez posrednika, bira predstavnike u političkim tijelima. Danas su neposredni izbori opće prihvaćeni demokratski standard. Posredni izbori koriste se samo u kombinaciji s neposrednima. Ako parlament ima dva doma, onda izbori moraju biti neposredni najmanje za jedan dom, tako da je u BiH ovo načelo ispoštovano.

4. Načelo slobode glasovanja

Ovo načelo omogućava biračima i ostalim sudionicima izbora da odaberu, bez prinude, prijetnje prinudom ili drugog nezakonitog utjecanja hoće li ili neće sudjelovati na izborima. Osim toga, svim sudionicima moraju se osigurati jednaki zakonski uvjeti i mogućnost za potpuno sudjelovanje u izborima. Na izborima u BiH bili smo svjedoci pritiska na birače i okupljanja stranačkih aktivista oko biračkih mjesta, uporabe govora mržnje, tako da imamo problema s realizacijom ovog načela.

5. Načelo tajnosti glasovanja

Ovo načelo znači da je glas tajan i da niti jedan birač neće biti prisiljen ni od koga reći za koga namjerava glasovati, odnosno za koga je glasovao. Možemo li to sa sigurnošću ispoštovati kad listiće šaljemo na adrese širom svijeta biračima van BiH ili kad su nam invalidne, slijepe i nepismene osobe prisiljene glasovati uz nečiju pomoć?

Preciziranje osnovnih izbornih standarda će se nastaviti dalje razvijati kroz aktivnosti međunarodnih organizacija.

U okviru Ujedinjenih naroda i njihovog odjela za pomoć pri izborima iz 2005. godine, otvorena je za ratificiranje Deklaracija o načelima međunarodnog promatranja izbora i Kodeks ponašanja za međunarodne promatrače.¹⁹ Niz organizacija koje prate izbore odobrile su ovu Deklaraciju: Carter centar, Izborni institut Južne Afrike (EISA), Europska komisija, Međunarodni institut za demokraciju i pomoć pri izborima (IDEA), Međunarodna fondacija za izborne sustave (IFES), Međunarodni republikanski institut (IRI), Nacionalni demokratski institut (NDI), Ured za demokratske institucije i ljudska prava Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS ODIHR) i drugi.

Dakle, veliki broj međunarodnih organizacija slijedi načela ove Deklaracije prilikom procjenjivanja općeg okružja u zemlji u kojoj se održavaju izbori, rada izborne administracije, transparentnosti njihovog rada, ponašanja i uključenosti birača, tajnosti glasa, mogućih neregularnosti, sigurnosti i integritet, te pouzdanosti izbornog postupka.

Ipak, još uvijek ostaje potreba da zajednica izbornih promatrača oblikuje opće odrednice i izgradi međunarodni konsenzus o detaljnim kriterijima za procjenu izbora.

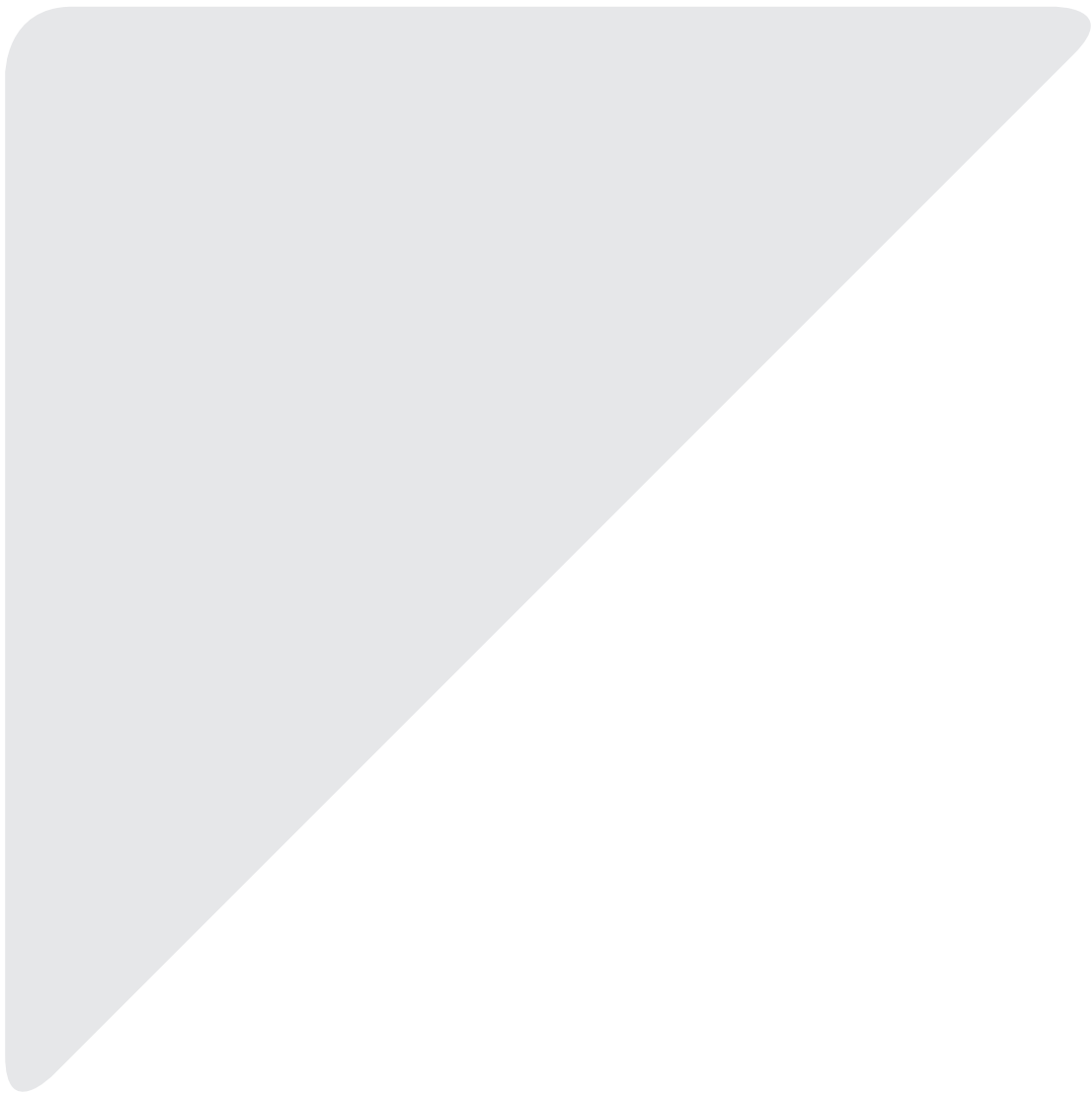
¹⁹ Deklaracija o načelima međunarodnog promatranja izbora i Kodeks ponašanja za međunarodne promatrače, http://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/democracy/des/declaration_code_serbo-croatian.pdf.

POGLAVLJE IV
ISKUSTVA SA PROMATRANJA IZBORA
(LOKALNI IZBORI 2012)

41

9. Iskustva i pokazatelji s lokalnih izbora 2012.

Nakon održavanja lokalnih izbora u Bosni i Hercegovini 7. listopada 2012. godine, Središnje izborno povjerenstvo Bosne i Hercegovine zaprimilo je 283 prigovora u vezi s kršenjem izbornih pravila i postupaka tijekom Dana izbora. Od ovog broja 80 prigovora (ili 28,3%) su podnijeli akreditirani promatrači i svi zaprimljeni prigovori su dostavljeni od strane akreditiranih promatrača političkih stranaka. Prigovori su se odnosili na navodna kršenja izbornih prava u osamnaest (18) općina u BiH. Više od dvije trećine prigovora (68,75%) odnosi se na kršenja izbornog prava u općini Zavidovići, po 5% u općinama Ključ i Bratunac, po 2,5% u općinama Lukavac i Osmaci i po 1,25% u preostalih 13 općina.

Pregled prigovora po općinama i političkim subjektima prikazan je u Tablicama 1 i 2.²⁰

Br.	Općina	Broj prigovora po općinama	Broj prigovora po političkom subjektu u odgovarajućoj općini
1	Višegrad	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
2	Lukavac	2	Savez za bolju budućnost (SBB) (1) Stranka demokratske akcije (SDA) (1)
3	Bileća	1	Srpska radikalna stranka RS (SRS RS)
4	Ključ	4	Savez za bolju budućnost (SBB)
5	Vitez	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
6	Zavidovići	55	Savez za bolju budućnost (SBB)
7	Ilijaš	1	Politička organizacija Snaga građana
8	Vogošća	1	Socijaldemokratska partija BiH (SDP BiH)
9	Pale	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
10	Grude	1	Hrvatske demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990)
11	Sanski Most	1	Stranka za Bosnu i Hercegovinu (S BiH)
12	Bratunac	4	Srpska demokratska stranka (SDS) (2) Partija demokratskog progresa (PDP) (2)
13	Donji Vakuf	1	Savez za bolju budućnost (SBB)
14	Banjaluka	1	Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD)
15	Podlugovi, Ilijaš	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
16	Osmaci	2	Stranka demokratske akcije (SDA) (1); Liberalno demokratska stranka (LDS) (1)
17	Stari Grad Sarajevo	1	Nezavisna lista za moj grad
18	Živinice	1	Stranka demokratske akcije (SDA)
	UKUPNO	80	

Tablica 3. Prikaz broja podnijetih prigovora

²⁰ Izvor: Središnje izborno povjerenstvo BiH.

SBB	SDA	SNSD- Milorad Dodik	SDS	PDP	SRS RS	HDZ 1990	SDP	LDS	SBiH	Politička organizacija Snaga građana	Nezavisna lista za moj grad
61	5	3	2	2	1	1	1	1	1	1	1

Tablica 4. Broj dostavljenih prigovora prema političkim subjektima

Više od tri četvrtine prigovora (76,3%) na kršenje izbornog postupka podnijeli su akreditirani promatrači Stranke za bolju budućnost „SBB“ (61) od čega je čak 55 prigovora na kršenja na biračkim mjestima u općini Zavidovići, četiri (4) u općini Ključ, te po jedan (1) u općinama Lukavac i Donji Vakuf. Zatim slijede prigovori podnijeti od strane akreditiranih promatrača Stranka demokratske akcije (SDA) – ukupno pet (5) na biračkim mjestima u općinama Vitez, Podlugovi/Ilijaš, Lukavac, Osmaci i Živinice. Akreditirani promatrači Saveza nezavisnih socijaldemokrata – Milorad Dodik (SNSD) podnijeli su tri (3) prigovora na kršenja izbornog prava na biračkim mjestima u općinama Višegrad, Pale i Banja Luka, dok su promatrači Partije demokratskog progresa (PDP) i Srpske demokratske stranke podnijeli po dva (2) prigovora, a Srpske radikalne stranke RS (SRS RS), Hrvatske demokratske zajednice 1990 (HDZ 1990), Socijaldemokratske partije BiH (SDP BiH), Liberalno demokratske stranke (LDS), Stranke za Bosnu i Hercegovinu (SBiH), Političke organizacije Snaga građana i Nezavisne liste za moj grad podnijeli po jedan (1) prigovor.

Najčešća navodna kršenja izbornog postupka zbog kojih su akreditirani promatrači političkih subjekata podnijeli prigovore i tražili ponovno prebrojavanje glasova odnose se na:

- Pristranost biračkih odbora;
- Greške u brojanju glasova za pojedinačne kandidate što je utjecalo na raspodjelu mandata unutar listi političkih stranaka;
- Umanjenje broja osvojenih glasova jednog kandidata i dopisivanje glasova drugom kandidatu što je rezultiralo gubitkom mandata;
- Neslaganje podataka o broju osvojenih glasova u Pomoćnom obrascu (tali) i Obrascu za ukupne rezultate;
- Pogrešno unijeti rezultati za političku stranku ili određenog kandidata te neslaganje s podacima objavljenim na web stranici Središnjeg izbornog povjerenstva BiH;
- Navodi o pogrešnom tumačenju biračkog odbora o ispravnom i neispravnom načinu označavanja biračke opcije (*primjer: navodno birački odbor na jednom biračkom mjestu nije priznavao glasove birača koji su svoje željene kandidate označili zaokruživanjem polja pokraj imena kandidata te su predstavnici biračkog odbora tvrdili da je jedini ispravan način stavljanje oznake "x" što je rezultiralo gubitkom glasova i oduzimanjem mandata jednom kandidatu.*).

Postupajući po prigovorima akreditiranih promatrača Središnje izborno povjerenstvo BiH je u zakonski predviđenom roku:

- Usvojilo trinaest (13) zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića;
- Uputilo dvije (2) obavijesti akreditiranim promatračima da je odobreno ponovno prebrojavanje glasačkih listića za odgovarajuća biračka mjesta po prethodno riješenim prigovorima;
- Odbilo deset (10) zahtjeva kao neosnovane;
- Odbacilo pedeset i pet (55) zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića jer ne ispunjavaju uvjete članka 5.30 stavke 4, točke 2, 3 i 4 Izbornog zakona BiH koji kaže:

Središnje izborno povjerenstvo BiH može razmatrati zahtjev za ponovno brojanje glasačkih listića, ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- ✓ *da su u zahtjevu točno navedene činjenice koje opravdavaju ponovno brojanje, uključujući članke ovog zakona koji nisu poštovani ili su prekršeni;*
- ✓ *da je u zahtjevu naveden približan broj glasačkih listića za koje se vjeruje da nisu ispravni;*
- ✓ *da je u zahtjevu navedeno kako bi ova povreda zakona utjecala na izborne rezultate.*

Na četiri (4) Odluke Središnjeg izbornog povjerenstva BiH kojima se zahtjevi za ponovno prebrojavanje glasova odbijaju kao neosnovani uložene su žalbe Apelacijskom odjelu Suda Bosne i Hercegovine. Odlučujući po žalbama apelanata Sud Bosne i Hercegovine odbacio je dvije (2) žalbe koje nisu pravovremeno podnijete, dok su dvije (2) žalbe odbijene.

Naknadnom odlukom Središnjeg izbornog povjerenstva BiH sa 79. sjednice donijeta je izmijenjena odluka po jednom odbijenom prigovoru i dozvoljeno je ponovno prebrojavanje glasačkih listića (ovaj prigovor je uključen u broj od 13 odobrenih zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasačkih listića).

45

10. Oduzimanje svojstva promatrača i poništenje akreditacije

Zaključno s provedbom lokalnih izbora 2012. godine u razdoblju od 2002. do 2012. godine. Središnje izborno povjerenstvo BiH oduzelo je svojstvo promatrača i poništilo akreditaciju²¹ samo jednom (1) akreditiranom promatraču Udruženja građana iz razloga:

- ❖ dolaska u prostorije GSB-a u alkoholiziranom stanju; i
- ❖ pokušaja otuđenja glasačkog listića sa stola za brojanje.

²¹ Odluka broj 06-1-07-1463-168/12 od 11.10.2012. godine, 66. sjednica Središnjeg izbornog povjerenstva BiH.

11. Primjer ispravno podnijetog zahtjeva za ponovno prebrojavanje glasova i odluka Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

a) Primjer ispravno podnijetog zahtjeva za ponovno prebrojavanje

акредитовани посматрач	
Централној изборној комисији БиХ ул. Данијела Озме бр. 7. Сарајево	
Предмет: Захтјев за поновним бројањем гласачких листића	
Град / општина у којој је дошло до неправилности:	Вишеград
Шифра(е) и назив(и) бирачког мјеста или више бирачких мјеста гдје се догодила или гдје су се догађале неправилности:	Бирачко мјесто 147В004 Околишта
Чињенице које оправдавају поновно бројање гласачких листића: Бирачки одбор на бирачком мјесту 147В004 Околишта је пропустио да у збирне одговарајуће обрасце о резултатима гласања унесе податке о укупном броју гласова за сваког појединачног кандидата на кандидатској листи, као и да примјерак збирног обрасца истакне јавно на бирачком мјесту чиме је починио повреду члана 5.25 став 1 тачка 3 и члана 5.26 став 2 Изборног закона БиХ.	
Чланови Изборног закона БиХ (или др. прописа) који нису поштовани или који су прекршени: Члан 5.25 став 1 тачка 3 и члан 5.26 став 2 Изборног закона БиХ.	
Приближан број гласачких листића за које се вјерује да нису исправни:	90 гласачких листића
Како би ова повреда / ове повреде Закона утицале на изборни резултат: Ова повреда би на изборни резултат утицала на следећи начин: - Промјену редоследа изабраних кандидата за одборнике на предложеној кандидатској листи, чиме би дошло до другачије расподеле мандата и била би игнорисана воља гласача на претходним локалним изборима. Конкретно шестопласирани и седмопласирани кандидат би замјенили мјеста чиме би услед ове неправилности био одузет мандат једном и додјељен другом кандидату с обзиром да је у Вишеграду освојио 6 мандата.	

b) Odluka za ponovno prebrojavanje Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

BOSNA I HERCEGOVINA CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO		БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
Na osnovu člana 5.30 stav (6) i člana 5.31 Izbornog zakona Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08 i 32/10) i člana 84. stav (3) Pravilnika o načini provođenja izbora u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 37/10, 71/10, 22/11 i 71712), odlučujući o zahtjevima akreditovanih posmatrača, za ponovno brojanje glasačkih listića na biračkom mjestu 147B004, Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je na 74. sjednici održanoj 24. 10.2012. godine donijela		
O D L U K U		
(1) Usvajaju se zahtjevi akreditovanih posmatrača, za ponovno brojanje glasačkih listića i naređuje se ponovno brojanje glasačkih listića i utvrđivanje rezultata izbora za kandidate na redovnom biračkom mjestu 147B004 za skupštinu opštine u osnovnoj izornoj jedinici Višegrad.		
(2) Ponovno brojanje iz stava (1) ove Odluke izvršit će se dana 25.10.2012. godine u 11,00 sati u Glavnom centru za brojanje Centralne izborne komisije BiH Sarajevo, Centar Skenderija - Terezije bb.		
(3) Ponovno brojanje iz stava (1) ove Odluke izvršiti u skladu sa odredbama Pravilnika o organizaciji Glavnog centra za brojanje, načinu verifikacije i brojanja glasačkih listića ("Službeni glasnik BiH" 37/10).		
(4) Kandidati političke stranke koji se pojavljuju na glasačkom listiću za koji se vrši ponovno brojanje i njihovi akreditovani posmatrači za posmatranje rada Glavnog centra za brojanje, mogu biti prisutni u toku ponovnog brojanja.		
(5) Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.		
O b r a z l o ž e n j e		
Nakon što je Centralna izborna komisija BiH utvrdila i objavila izborne rezultate za Lokalne		

POGLAVLJE V PRILOZI

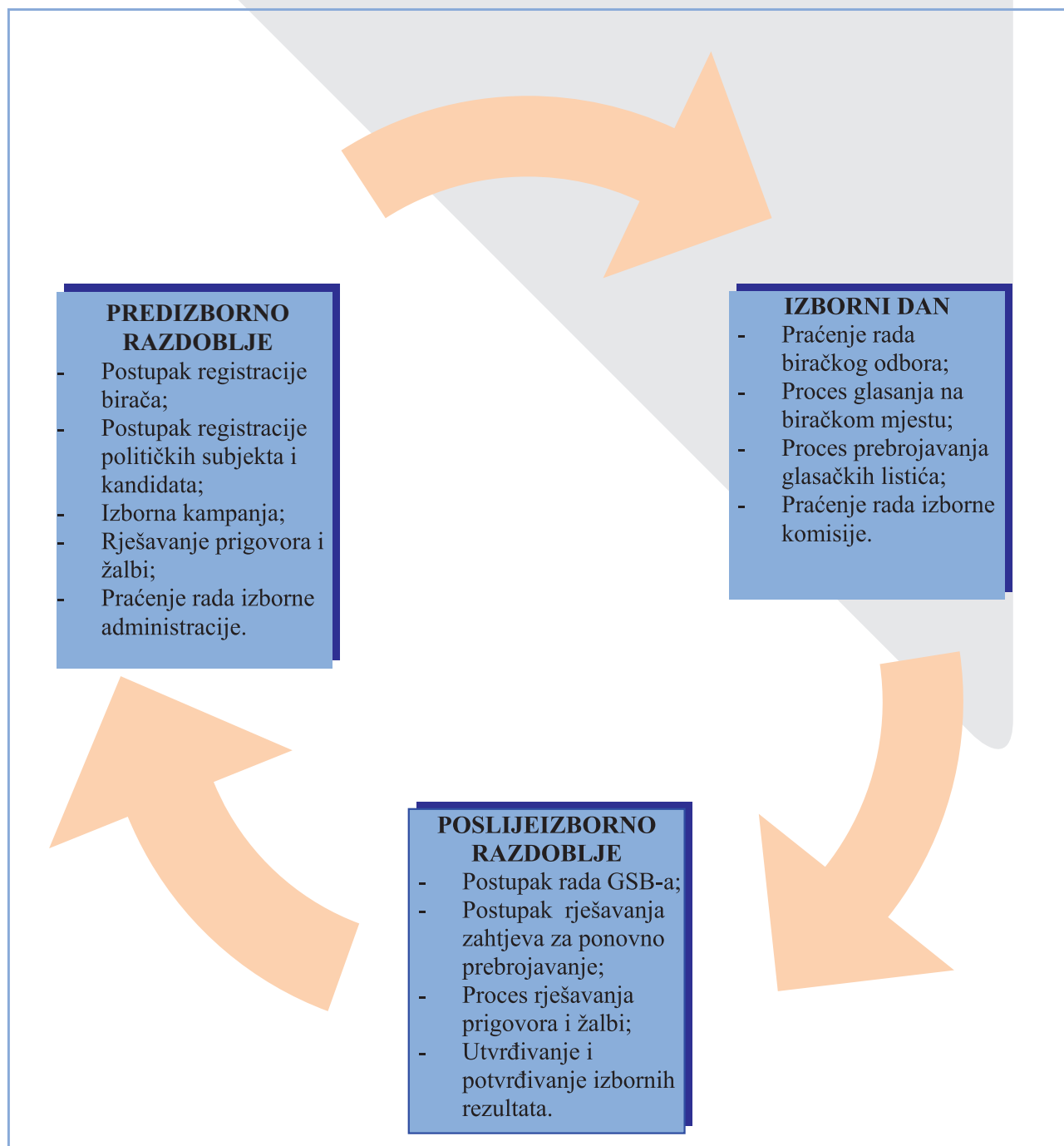

47

Izborni ciklus - izborna razdoblje

49

Shema 4. Izborni ciklus

Zahtjev za akreditiranje predstavnik političkih subjekata

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE

PREDSTAVNIKA POLITIČKIH SUBJEKTA

za promatranje izbornih aktivnosti izbornog povjerenstva, centra za birački popis i biračkih mjesta i drugih izbornih mjesta

Sljedeće osobe predstavljaju listu imenovanih promatrača za:

Politički subjekt _____ Šifra _____

za promatranje u _____
Osnovna izborna jedinica

Navedite jezik i pismo na kojima želite da vaše akreditacije budu tiskane: _____

Adresa za kontaktiranje: _____

Broj telefona/faksa uključujući i pozivni broj: _____

e-mail: _____

Imenovani promatrači imat će pravo promatrati aktivnosti izbornog povjerenstva, centra za birački popis i biračkih mjesta i drugih izbornih mjesta:

Ime i prezime

Broj važeće osobne iskaznice

Jedinstveni matični broj

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

Potpis ovlaštene osobe
političkog subjekta

Potpis (izborno povjerenstvo)

Datum _____

PEČAT

Odobrilo izborno povjerenstvo:

DA ☐ NE ☐

Izorno povjerenstvo dužno je dostaviti presliku ovoga zahtjeva za akreditaciju političkoj stranci, neovisnom kandidatu, koaliciji, listi neovisnih kandidata, kandidatu s posebne kandidatske liste pripadnika nacionalnih manjina, centru za birački popis i biračkim mjestima.

Zahtjev za akreditiranje udruga građana

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE

Udruga _____
Naziv udruge

Adresa za kontaktiranje: _____
Broj telefona/faksa uključujući i pozivni broj: _____
e-mail: _____

traži izdavanje akreditacija za promatranje (označiti odgovarajući kvadratić – priložiti poseban obrazac za svaku osnovnu izbornu jedinicu u kojoj namjerava promatrati izborne aktivnosti):

- A) Rada Središnjeg izbornog povjerenstva BiH ☐
- B) Rada izbornog povjerenstva
Osnovna izborna jedinica _____
Broj promatrača _____ ☐
- C) Rada centra za birački popis
Osnovna izborna jedinica _____
Broj promatrača _____ ☐
- D) Rada na biračkom mjestu
Osnovna izborna jedinica _____
Broj promatrača _____ ☐
- E) Rada Glavnog centra za brojanje
Osnovna izborna jedinica _____
Broj promatrača _____ ☐

51

Navedite jezik i pismo na kojima želite da vaše akreditacije budu tiskane: _____

Svojim potpisom potvrđujem da udruga pod naprijed navedenim nazivom nije osnovana, sponzorirana niti obavlja bilo kakvu aktivnost u korist političkog subjekta i da će se pridržavati odredaba Izbornog zakona BiH.

Potpis predsjednika udruge

Potpis ovlaštene osobe Središnjeg izbornog povjerenstva BiH _____ Osnovna izborna jedinica _____
(u ovom izbornom povjerenstvu preuzeti akreditacije)

Datum podnošenja

Predstavnik udruge preuzet će akreditacije nakon predočavanja pojedinačnih potpisanih obrazaca pravila ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti glasanja promatrača službeniku izbornog povjerenstva koji je odgovoran za osiguravanje akreditacija. Službenik izbornog povjerenstva neće zadržati potpisane obrasce pravila ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti glasanja promatrača. Službenik izbornog povjerenstva provjerit će je li tu organizaciju akreditiralo Središnje izborni povjerenstvo BiH. Predstavnicima udruge bit će izdano onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca izjava i taj broj ne smije prijeći broj promatrača što ga je udruga naznačila na ovom obrascu i koji se nalazi na popisu akreditiranih udruga Središnjeg izbornog povjerenstva BiH.

Odobri/lo Središnje izborni povjerenstvo BiH:

DA – NE –

Izdao/la

Datum

Zahtjev za akreditiranje međunarodnih promatrača

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE MEĐUNARODNIH PROMATRAČA

Međunarodni promatrači _____
Naziv ili imena međunarodnih promatrača _____
prijavljuje se za izdavanje akreditacije za promatranje.

Adresa za kontaktiranje: _____
Broj telefona/faksa uključujući i pozivni broj: _____
e-mail: _____

Promatrači ove organizacije prijavljuju se za promatranje:
(Označite odgovarajući kvadratić pokraj naziva izborne aktivnosti koju namjeravate promatrati)

A) Rada Središnjeg izbornog povjerenstva BiH	☐
B) Rada izbornog povjerenstva	☐
C) Rada centra za birački popis	☐
D) Rada na biračkom mjestu	☐
E) Rada Glavnog centra za brojanje	☐

Potpis predstavnika međunarodnih promatrača

Datum podnošenja

Predstavnik međunarodnih promatrača preuzet će akreditacije nakon predočavanja pojedinačno potpisanih obrazaca o pravilima ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti promatrača od ovlaštene osobe Središnjeg izbornog povjerenstva BiH koja je odgovorna za osiguravanje akreditacija. Predstavnicima međunarodnih promatrača bit će izdano onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca pravila ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti promatrača i taj broj ne smije prijeći broj promatrača naznačenih na listi predloženih međunarodnih promatrača.
Lista predloženih međunarodnih posmatrača sastavnim je dijelom ovoga zahtjeva, a potrebno ju je popuniti prilikom podnošenja ovoga zahtjeva.

Odobrilo Središnje izorno povjerenstvo BiH:

DA ☐

NE ☐

(MP) _____
(Izdao)

Datum: _____

Zahtjev za akreditiranje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH

BOSNA I HERCEGOVINA
CENTRALNA IZBORNA KOMISIJA
SREDIŠNJE IZBORNO POVJERENSTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ZAHTJEV ZA AKREDITIRANJE PROMATRAČA U DIPLOMATSKO-KONZULARNIM PREDSTAVNIŠTVIMA BOSNE I HERCEGOVINE (DKP BiH)

PODNOŠITELJ ZAHTJEVA (navesti pun naziv podnosioca zahtjeva)

Međunarodni promatrači

Naziv ili imena međunarodnih promatrača

Udruga

Naziv udruge

Politički subjekt

Naziv političkog subjekta

prijavljuje se za izdavanje akreditacije za promatranje izbora na biračkom mjestu u DKP-u BiH određenom za glasanje državljana BiH.

Adresa za kontaktiranje:

Broj telefona/faksa uključujući i pozivni broj:

e-mail:

Promatrači podnosioca zahtjeva prijavljuju se za promatranje izbora na biračkom mjestu u DKP-u BiH određenom za glasanje državljana BiH.

Navesti naziv DKP-a BiH određen za glasanje

Potpis podnosioca zahtjeva

Datum podnošenja

Mjesto podnošenja zahtjeva

Središnje izborno povjerenstvo BiH ili navesti naziv DKP-a BiH u kojem podnosite zahtjev

Predstavnik podnosioca zahtjeva preuzet će akreditacije nakon predočavanja pojedinačno potpisanih obrazaca o pravilima ponašanja i izjave o poštivanju tajnosti promatrača od ovlaštene osobe Središnjeg izbornog povjerenstva BiH koja je odgovorna za osiguravanje akreditacija ili od službene osobe zaposlene u DKP-u BiH. Predstavnicima podnosioca zahtjeva bit će izdano onoliko akreditacija koliko ima potpisanih obrazaca o pravilima ponašanja i izjava o poštivanju tajnosti promatrača i taj broj ne smije prijeći broj promatrača naznačenih na listi predloženih promatrača. Lista predloženih promatrača sastavnim je dijelom ovoga zahtjeva, a potrebno ju je popuniti prilikom podnošenja ovoga zahtjeva.

Odobri Središnje izborno povjerenstvo BiH:

DA ☐

NE ☐

(MP)

(Izdao)

Datum:

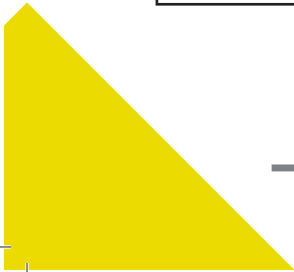
Kodeks za promatranje izbora

Svi članovi promatrača civilnog društva na izborima poštovati će ovaj lokalni Kodeks ponašanja tijekom promatranja izbora, dok će prilikom obavljanja svojih aktivnosti:

- 1. Uživati temeljna prava i slobodu izražavanja mišljenja, udruživanja, okupljanja i kretanja prilikom izvještavanja o registraciji, kampanji i samom izbornom danu, kao i o postupcima na dan izbora i o brojanju glasova;*
- 2. Poštovati izborne zakone i druge zakone Bosne i Hercegovine;*
- 3. Biti profesionalni, detaljni, točni i transparentni u praćenju izbornog postupka;*
- 4. Biti nezavisni, nepristrani i neće biti pod utjecajem bilo kojeg ili svih članova ili kandidata političke stranke ili bilo kojeg pojedinca, grupe ili organizacije, koji predstavljaju i promiču posebne interese bilo koje političke strane službeno registrirane od strane Središnjeg izbornog povjerenstva;*
- 5. Biti neutralni i nepristrani, te će izbjegavati pokazivati stvari, kao što je uniforma, boja ili druge oznake, koje su simbol podrške za ili protiv kandidata ili političke stranke. Nikada neće izraziti naklonost ili preferenciju u vezi s lokalnim vlastima, strankama, kandidatima, etničkim ili vjerskim grupama, ili u vezi s bilo kakvim spornim pitanjima u izbornom postupku;*
- 6. Neće se miješati ili pokušavati utjecati na postupak registracije, vođenja kampanje ili na dan izbora, kao ni na postupke na dan izbora i brojanje glasova;*
- 7. Poštovati će ulogu, status i nadležnost izbornih službenika, te će se s poštovanjem i uljudno odnositi prema osoblju biračkih odbora i biračima;*
- 8. Provoditi će svaki zadatak sukladno najvišim standardima točnosti informacija i objektivnosti analize;*
- 9. Stalno će se prikladno i razumno ponašati, uz najvišu moguću razinu osobne diskrecije;*
- 10. Neće se finansijski niti na bilo koji drugi način obvezati prema članu ili kandidatu političke stranke, pojedincu, grupi ili organizaciji koja predstavlja i promiče bilo koju od političkih stranaka službeno registriranih od strane Središnjeg izbornog povjerenstva;*
- 11. Imati obvezu prijaviti osobni interes u vezi sa svojim javnim zadacima i preuzeti korake za rješavanje bilo kakvog sukoba interesa na način da zaštiti javni interes, uključujući nesudjelovanje u postupku promatranja izbora, ako se sukob ne može ukloniti;*
- 12. Suzdržat će se od davanja osobnih ili preuranjenih komentara o promatranju izbora medijima ili drugim zainteresiranim osobama, te će sve svoje opaske ograničiti na opće informacije o prirodi svojih aktivnosti kao promatrača;*
- 13. Sve će zaključke temeljiti na dobro dokumentiranim, činjeničnim i potvrđenim dokazima i popunjenom anketnom obrascu s posjećenih biračkih mjesta.*

55

**Je li bilo kršenja ili utjecaja na izborni postupak
tijekom promatranja:**

**Ukoliko je odgovor DA, popuniti rubrike pod a), b), c) i d)*

a) Da b) Ne

a) Opis kršenja ili utjecaja na izborni postupak

(Dati odgovore na sljedeća pitanja: Tko, Što, Kada, Gdje i Kako)

b) Navesti članak Izbornog zakona ili propisa koji je prekršen

c) Navesti na koji način povreda utječe na izborne rezultate

d) Obim povrede

(Ukoliko su u pitanju glasački listići ili glasači, navesti približan broj)

56

DIO II

Ispunjavaju samo promatrači na biračkom mjestu

a) Zapažanja prije ulaska na BM

(Općenita atmosfera ispred biračkog mjesta)

Je li biračko mjesto teško za pronaći?

Da/Ne

Je li pristup biračkom mjestu prilagođen osobama s posebnim potrebama?

Da /Ne

Nalazi li se u krugu od 50 m plakati ili pristalice političkih subjekata?

Da/Ne

b) Zapažanja na biračkom mjestu

Broj birača na izvodu Središnjeg biračkog popisa za dotično biračko mjesto

Broj birača koji su glasovali i vrijeme

Glasovalo

Vrijeme

Je li biračko mjesto otvoreno na vrijeme?

Da/Ne

Je li osiguran prostor za tajno glasovanje?

Da /Ne

Ima li birača koji se nisu mogli pronaći na izvodu Središnjeg biračkog popisa?

Da/Ne

Je li primijećeno obiteljsko glasovanje?

Da/Ne

Je li bilo utjecaja na birače prilikom glasovanja?

Da/Ne

Nalazi li se glasačka kutija na vidljivom mjestu?

Da/Ne

Je li bilo incidentnih situacija na biračkom mjestu tijekom glasovanja i brojanja?

Da/Ne

Jesu li incidentne situacije ili problemi unijeti u Zapisnik o radu biračkog odbora?

Da/Ne

1) Unesite broj iskorištenih glasačkih listića.

2) Unesite broj osoba koje su glasovale.

Razlika (1-2)

Ocijenite rad biračkog odbora:

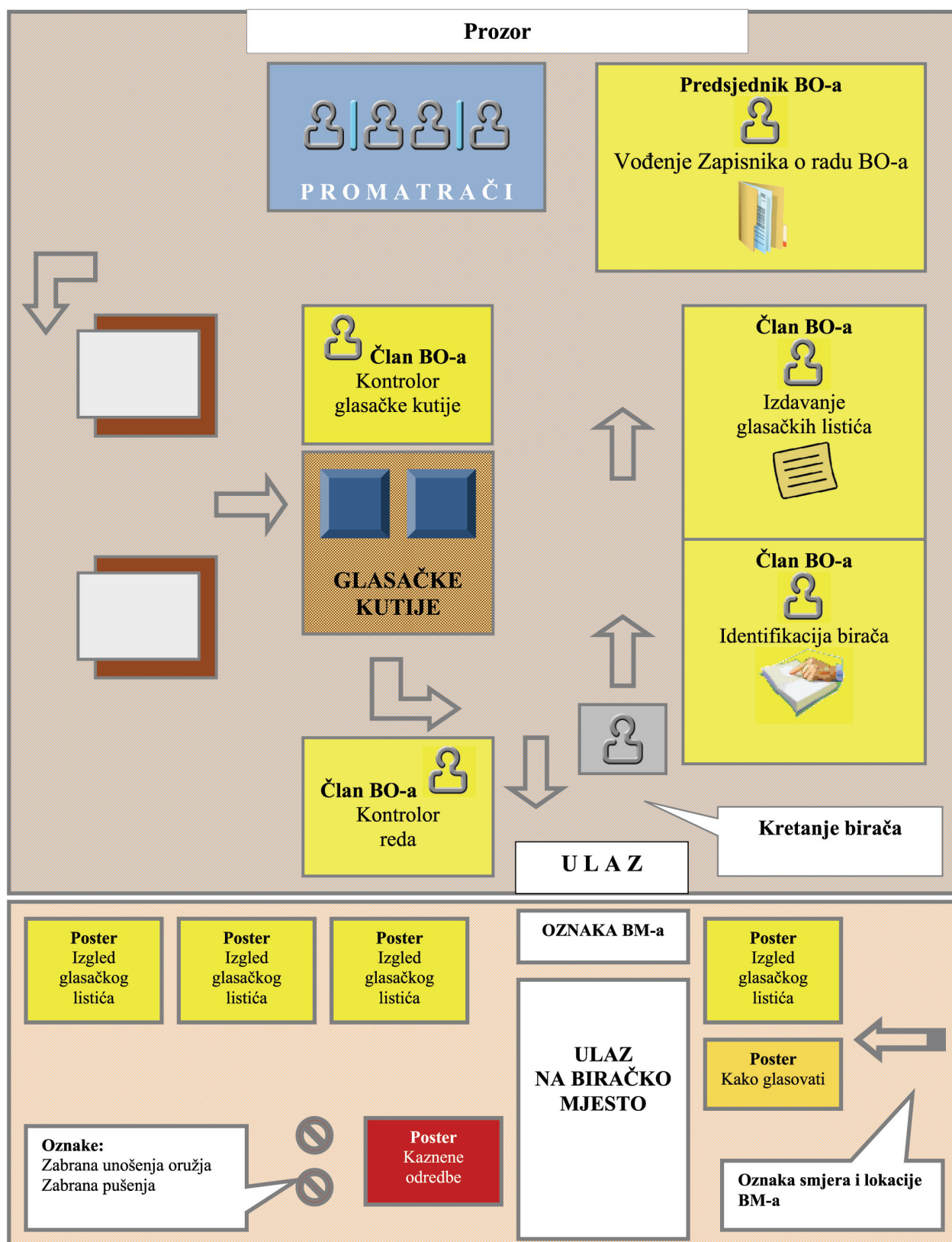
1 2 3 4 5

Obrazloženje ocjene:

57

Shema biračkog mjesta

Lined writing area with a large grey shaded triangle on the left side.

